

Franckesche Stiftungen zu Halle

**Ioachimi Langii Institvtiones Stili Latini, quibus non solum
de Natvra, Adivmentis, Diversitate, Variisqve Stili Generibvs
Ac Regvlis, presse agitur ...**

Lange, Joachim

Berolini, 1711

VD18 10471499

Institutionum Stili

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-189842

I. N. I.

INSTITVTIONVM STILI

CAP. I.

De

STILI NATVRA
ET NECESSARIIS
EIVSDEM ADIVMENTIS.

§. I.

Stilus est vox Latina, saltem Latinitate donata, & proprie accepta, idem significat, quod Græcorum *ὑεγφις*, *ὑεγφιον*, sive instrumentum scriptorium, veteribus usitatum: cuius pars seu extremitas inferior, qua formabantur litteræ, erat acuminata; superior vero obtusa ac plana, qua in ceratis tabulis stili acumine exarata rursus debebant, ceramque complanabant. Hinc *stilum* *vertere*, erat scriptum mutare, aut emendare, inducta priore scriptura, secundum illud Horatii, L. i. Sermon. Sat. X, v. 72.

*Sape stilum vertas, iterum qua digna legi sunt
Scripuras.*

A 5

Huc

Huc refer illud Plauti: *Effer cito stilum, ceram, tabellas.* Bacch. act. 4. sc. 4.

§. II. Deinde *stilus* ponitur pro exercitio & usu *scribendi*: quo sensu Ciceroni L. I. de Orat. c. 33. *stilus* dicitur *optimus* & *præstantissimus dicendi effector ac magister.* Idem c. 50. *libertas*, inquit, *orationis stilo depascenda est.* Et, quia frequens scribendi usus certum orationis genus ac characterem, seu certam ejus formam, parit, *stilus* apud Latinos præcipue accipitur pro ipsa hac sermonis structura atque forma. v. g. *Comædie dissimili oratione factæ ac stilo.* Ter. Prol. Andr. *Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stilus ipse fuerit pressus demissusque* (eingezogen / niedrig / schlecht) *propterea, quod cogimur, cum de munificentia parentum nostrorum, tum de nostra, disputare: & paulo post: Quid utilius fuit, quam munificentierationem etiam stilo prosequi.* Plin. epist. L. I. 8.

§. III. *Stilus* vestem repræsentat. Unde, quæ ejus debeat esse ratio, facile liquet. Etenim ut sanum mundumque corpus munda, beneque conveniens, nec minus a sordibus, quam a luxu, aliena vestis ornat; sic res seu materias bonas solidasque pura ac selecta decet oratio. Quis enim corporis staturam, formamque bonam, sordido, aut incomposito, vestitu deformabit? Quis vir puterili aut muliebri amictu prodibit in publicum? Quis non fiet ridiculus, si cultum affecta-

fectaverit, aut nimis obsoletum desuetumque, aut temere novatum, ab ordinario habitus genere abhorrentem? Eadem est ratio orationis Latinæ, in qua servanda est Romanæ consuetudinis proprietas, mundities ac decencia, seu venustas.

§. IV. Quatuor vero sunt adiumenta, quæ stilum mirifice expoliunt ac perficiunt, seu expeditam Latine, i. e. pure ac eleganter, scribendi facultatem parant: *Lectio, iudicium, imitatio, exercitatio*. Quibus fundamenti loco supponitur rudior, seu grammatica, lingvæ Latinæ, institutio ac cognitio: de qua ut hic agam, non est instituti mei. De singulis adiumentorum generibus seorsum, & quidem habito solutæ orationis respectu.

Membrum I.

De

LECTIONE.

§. I.

Lectio adit ipsos Romani sermonis fontes, seu auctores antiquos, incorruptæ Latinitatis laude florentes, eorundem notitiam pariens certam, aut ab aliis datam confirmans.

§. II. Lectio alia est *publica*, alia *privata*. *Publica* in scholis a certo lingvæ Latinæ magistro

stro, qui etiam sæpe privatim publicæ defectum supplet, dirigitur. *Privata*, proprio cuiusque studio suscepta, publicæ intersit, eamque acuit ac promovet: sicut hæc illam; utpote quam necessario requirit, ad stilum formandum sola non sufficiens.

§. III. *Lectio privata*, quæ hujus loci est, *constantiam* postulat ac *diligentiam*. Constantia uni eidemque auctori non legendo tantum, sed etiam relegendo, cognoscendoque, cum iusta mora inhæret: atque ita medetur communi iuventutis vitio, quo, per sanguinis calorem incitata, a scriptoris alicuius lectione, vix per aliquot dies aut hebdomadas continuata, ad alium transit. Quæ varietas delectat quidem, sed parum prodest.

§. IV. *Lectiois diligentia*, præter peculiarem dictionis in auctore aliquo indolem ac genium, etiam verborum proprietatem, concinnitatem ac cum rebus convenientiam, phrasios Latinæ consuetudinem, ac naturalem seu simplicem ac genuinum, connectendi modum, observat. Quæ lectio quo minus fructu careat, optima ac elegantissima quæque certis quibusdam asteriscis, sive notis, sunt passim insignienda, ut, citra universa relegendi tædium, præcipuorum facilis sit repetitio, & tempus, quod excerpendis phrasibus alias dari solet, hac ratione redemptum, melius possit collocari.

§. V.

§. V. Lectionis diligentiam alunt atque augent tria adminicula: *Observationes Philologorum*, creber probati *Lexici usus*, nec non assidua emendati *phraseographi tractatio*, *παράδειγμα* quidem horis subsécivis, non tamen obiter, adhibenda.

§ VI. Subsidiaria *Philologorum opera* lectionem ita dirigit, ut simul legentis iudicium formet atque expoliat, meditandoque negotium non facile minus reddat, quam lucundum. Præ reliquis hic commendationem merentur scripta VALLÆ, GOCLENII, SCHORI, VOSSII, SANCTII, SCIOPPII, VORSTII, PRASCHII, BORRICHII utriusque, CELLARII, GYNTHRI, hunc in finem edita & passim obvia. Tironi horum unum atque alterum sufficit.

§. VII. *Lexici Latini lectio* non solum, quoties nodus aliquis incidit, in consilium est vocanda, sed etiam continuo ordine persequenda, quando discenti tantum vacui temporis spatium relinquitur. Primas vero hic tenere *Thesaurum Fabri*, qualis e doctissima Cel. CELLARII recensione prodiit, in confesso est. Afferenda autem est ad hanc lectionem quædam auctorum Latinerum notitia, ut auctoritate, quæ singulis vocibus ac locutionibus adjicitur, conspecta, statim nobis constet, ad quam Latinitatis ætatem illa pertineat, atq; an imitatione digna sit.

§. VIII.

§. VIII. Latinarum *phrasium* proprietatem ac copiam suppeditant SCHORUS, MANUTIUS, PAREUS, IOSÆUS, SCHOENSLERUS, SEYBOLDUS. Ea autem phraseologia mihi visa est optima, quæ secundum seriem verborum, insigni locutionum ubertate præ aliis gaudentium, ex probatis Romani sermonis auctoribus est collecta. Qui mea non averfatur, in usum suum adhibere poterit *Latinitatis Anthologiam*, quæ, singulari cum compendio, septem plagulis totidem phrasium Latinarum millia complectitur. Cui libello non sine fructu, quod confido, iungi poterit alter, inscriptus: *Sententiarum ac phrasium emphaticarum flosculi*, e Latinorum poetarum principibus, VIRGILIO, HORATIO & OVIDIO, collecti. Errant enim non parum, qui, poetas nihil ad solutæ orationis facultatem conferre, arbitrantur. Utriusque libri usum præfationes tradunt, quarum altera præcipue agit de cautionibus, christiano in scriptorum, a christianæ religionis professione alienorum, lectione observandis.

§. IX. Ceterum, præter lectionem accuratam & tardiolem, requiritur etiam quædam quasi volitans lectio, quæ cursim, non quidem per omnes, per omnis tamen generis, auctores fertur, cognitaque singulorum indole, ex iis optima quæque delibat. Hæc incitatio lectio

Etio loca quædam difficiliora non moratur, sed iis vel ad lectionem accuratorem, vel ad Criticos, remisissis, citra nimiam sollicitudinem in reliquis pergit. Plura de lectione occurrent membris hujus capitis sequentibus.

Membrum II.

De

IUDICIO.

§. I.

Iudicium, sive accuratum eorum, quæ legimus, aut scribimus, examen, cum habilitate ingenii, in stilo formando tam est necessarium, ut sine illo lectio fructu careat, & imitatio cum exercitatione, quam dirigit, ieiuna maneat atque exsanguis. Nemo enim, nisi qui potest bene cogitare, potest bene loqui, bene apteque scribere. Quare, crescente iudicio, ac solida rerum cognitione, stili crescit elegantia ac facultas.

§. II. *Iudicium* autem in stilo aliud vocare possumus *mentis*, aliud *aurium*. IUDICIUM MENTIS versatur circa orationis nostræ ac alienæ *decorum*, seu decentiam, *ordinem*, *perspicuitatem*, *dignitatem* ac *connexionem*.

§. III. DECENTIAM observaturo iudicandum est

[1] de orationis totius caractere, qui, si dignus

dignus, rebusq; conveniens est, grandia grandi, vulgaria vulgari, mediocria mediocri, sermonis habitu induit, atque adeo corpori vestem, non corpus vesti, aptat:

[1] de verborum membrorumque necessitate, vel utilitate, num quid in sermone desit, vel cum futilitate supersit:

[3] de singulorum convenientia, utrum verba satis sint significantia, & res æquent, an eas excedant, vel infra dignitatem earum subsistant? num sint personis, temporis, loco, ac similibus, apta? Quod si iudicium versatur non nostro, sed alieno in scripto, præcipue peculiaris ejus forma consideranda est, distincta ab aliis, & cuilibet scriptori propria.

§. IV. ORDINIS observatio inter alia postulat,

[1] ut vitetur inconcinna verborum tractatio;

[2] ut oratio crescat, h. e. ut graviora de leviora, & minus digna dignioribus, ponantur;

[3] ut consequentia iis, quæ naturali ordine præcedunt, postponantur. Quæ, aliæque, boni ordinis momenta, quomodo ab auctoribus observata sint, probe dispiciendum est.

§. V. PERSPICUITAS, præter aptam argu-

argumentorum & partium dispositionem, potissimum ab elocutione pender, amatque

[1] *Dictionem moderatam*, quæ nec nimis concisa est, nec nimis producta, vel *ἀναστροφὸς*, sensum ex parte in suspensio relinquens.

[2] *Dictionem propriam*, quæ a tropis quidem decentibus non abstinere; sed sedulo tamen fugit vocabula audacter translata, immodice allegorica, mere poetica ac ænigmatica, quoad significationem vel constructionem ambigua ac amphibolica.

[3] *Dictionem usitatam*, quæ a vocibus remere novatis, aut antiquatis & peregrinis, præter necessitatem usurpatis, aliena est.

[4] *Dictionem apte collocatam*, quæ vocabulis contra genuinam syntaxin perturbatis, aut vitiose traiectis, non est horrida & obscura.

Stili *Dictionem* interpunctionibus, de quibus vide infra, luculenter *distinctam*. Has quinque perspicui sermonis proprietates in auctoribus investigat iudicium, & quid imitandum, quid fugiendum sit, prudenter decernit.

§. VI. Elocutionis DIGNITAS dictione figurata, ut Rhetoribus placet, & sententiosa obtinetur.

§. VII.

§. VII. Sententia est dictum generale, quod verbis paucioribus gravem ac profundum continet sensum. Non autem sententiæ ex antiquis tantum auctoribus iudicii beneficio peti, sed per illud etiam de novo formari, possunt.

§. VIII. In dictione sententiosa notentur *res & verba*. *Rerum* campus fere infinitus est, & sententias admittit vel in nudis effatis, vel in eorum probationibus & amplificationibus: quippe quæ, concinne ac breviter conceptæ, sententiarum vim habent.

§. IX. Duo autem sententiarum fontes constitui possunt: *doctrina & experientia*. Illa docet, quid legitime fieri debeat; hæc quo quid modo, fine & eventu, plerumque fieri soleat. Quo quid autem dicitur verius ac significantius, eo dignior est sententia.

§. X. Elocutio sententiarum alia *simplex* est, alia *venustior*. Simplex constat dictione simplici; non minus a verborum pondere ac sublimitate, quam a troporum luminibus alieno. v. g.

Parvum parva decent.

Deus nobis hæc omnia fecit.

Trahit sua quemque voluptas.

Amor omnia vincit.

Non omnia possumus omnes. Virg.

Cum vero, teste Cicerone de Orat. *sententiose dicere sine verborum ordine & modo, sit infan-*
tia,

ria, etiam simplex sententiosi sermonis elocutio ornatum suum requirit atque admittit, ut ex allatis exemplis videmus.

§. XI. *Venustior* sententiarum elocutio requirit vel verborum emphasin ac sublimitatem, de qua Cap. III. Membr. 1. in stylo arguto; vel *locutiones allegoricas*, cum, quod de alia dicitur re, de alia intelligitur, v. g.

Sape tulit lasfis succus amarus opem.

Calceatus inter spinas ambula.

Sus lota redit ad volutabrum cœni.

Canis timidus vehementius latrat, quam mor-
det.

Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, a-
cescet. Hor.

Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet angvis in
herba. Virg.

§. XII. Est autem *sententia* vel *distincta*, peculiarem faciens periodum; vel cum reliqua constructione *connexa*. Et utraque est vel *manifesta*, ut in Seneca potissimum; vel *occulta*, quæ per abstractionem, quam vocant, demum sententiæ formam induit; ut in auctoribus plurimis.

§. XIII. Sententiosum orationis genus præcipue ornat *brevitas*. Nullus autem alius artifex (teste Erasmo de Copia L. I. c. V.) melius ad brevitatem arctabit orationem, quam qui calleat eandem quam maxime varia supellectile locupletare. Nam quantum

ad verborum attinet breviter, quis constrictius dixerit, quam is, cui promptum est ex immenso verborum agmine, ex omni figurarum genere, statim deligere, quod sit ad breviter accommodatissimum? Rursus, quantum ad sententiæ breviter; cui magis in manu fuerit rem quam paucissimis expedire verbis, quam qui cognitum ac meditatam habeat, quæ sint in causa præcipua, quasque columnæ, quæ proxima, quæ locupletandi negotii gratia sint adfuta? Nemo certe citius certiusque videbit, quid citra incommodum possit omitti, quam is, qui, quid quibus modis addi possit, viderit.

§. XIV. CONNEXIO, præter distinctionem rerum cognitionem, elegantem particularum usum requirit. Quo autem est naturalior, eo est melior, seu simplicior magisque genuina.

§. XV. Quas virtutes enumeratas cum stilus a mentis iudicio arcessat, quæ ipsa mentis debeat esse ratio, facile potest colligi. Sapientiæ præceptis ac virtutis amore imbuedus est animus, recteque componendus: sin minus, sermo, animi interpres, quid in eo lateat, cum dedecore recludit, h. e. tumorem, vanitatem, nugandique libidinem. Quæ stili vitia in multorum, qui hodie scribunt, libris deprehendas. Egregie ea detexit C. L. VOCKEROD in dissertatione, *Latinitatis stiliura*

fitura GYNTHERI præfixa, lectu dignissima. Hæc hæctenus de *iudicio mentis*.

§. XVI. AURIUM IUDICIUM, quod, teste Cicerone, delicatissimum est, a iudicio mentis dependet, nos instruens, ut, auribus per lectionem, probati auctoris numeris ac dictione imbutis, de verborum structura, ac totius sermonis euphonia & cacophonia, ita iudicemus, quemadmodum musicus de apto tonorum concentu ac vocum harmonia. Ne quam vero vocem inauditam damnet, aut absolvat, acer iste ac delicatus aurium iudex, vox clara in auctorum lectione, vel a nobis scriptorum recognitione, tironibus adhibenda est.

§. XVII. Quare iudicium, quod in auribus est, ac *sermonis numerum*, seu soni suavitatem ac convenientiam, dirigit, verborum iuncturam ita ordinat, ut vitetur

- [1] crebra vocalium, inprimis earundem, concursio, v. g.

Omnia ea vitia avaritia habet.

Illius initii seu principii iniquissimi.

- [2] eiusdem litteræ, syllabæ ac soni ab initio, vel in fine, frequentatio, e. g.

Sed fuit in tenera tam dura superbia forma,

Virg.

Communem sortem & mortem omnium hominum.

[3] Plurium syllabarum, brevium vel longarum, continuatio, v. g.

*Omnes nostros sensus conturbaverunt.
Gallica legere didicit.*

[4] Creber monosyllaborum, dactylorum, vel litterarum duriuscularum, concursus, v. g.

Quæ cum sic se habeant.

§. XVIII. Suavis autem soni diversitas, sive numerus vocum harmonicus, obtinetur

[1] Varietate casuum, quæ vocalium, consonantium ac soni diversitatem, & cum diversitate suavitatem, parit, v. g.

Nimia est fragilitatis nostre in rebus prosperis oblivio. Curt.

Inconsulta liberalitatis impetus.

Casuum varietatem suppeditat periphrasis, aut adiectivi in substantivum mutatio v. g.

Paupertatis onus : pro *paupertas*,

Veris amœnitas : vernantis cœli terræque facies : pro *ver amœnum*.

Ruinarum subito lapsu procidentium pondera : pro *ruina graves*.

[2] Vocabulis gratius sonantibus, quæ aut omnes, aut plerasque, vocales, imprimis a & o, reliquis suaviores, continent, v. g.

*Amorem, superiora, compellatio, rotunditatem.
Invocatur, sapiendo, amavero.*

[3] Vocabulis in fine periodorum, multo magis totius orationis, longioribus ac sonan-

sonantioribus, quæ voci, ante respirationem cadenti, quasi fulcrum aliquod supponant, eiusque descensum notabiliorem reddant; quemadmodum musici pleniori desinunt fidium concentu.

- [4] Divulsis commatibus in sermone, variis adiectionibus distincto, v. g.

Beneficiorum, quæ in me contulisti, & quæ plurima sunt, non sum immemor.

Pro:

Multorum in me collatorum beneficiorum non sum immemor.

- [5] Isocolia, quæ, quoad eius fieri potest, æqualem incisuram, membrorum ac periodorum, mensuram observat.

- [6] Crebriori elegantium epithetorum usu, v. g. *Quid stultius, quam inutilem potentiam, inordinatas opes, cupiditatem dominandi præcipitem & lubricam anteferre vere, gravi, solidaque gloria. Cic.*

Nota [1] In his omnibus longe abesse debet affectatio cum anxia cura. Et sicut ubique ab omni vanitate, sic hoc loco etiam ab epithetis mere poeticis, quæ a nominibus propriis derivantur, aut inflexione sunt audaciora, abstinendum est.

- [2] Soni suavitas & convenientia non paucas Latinitatis elegantias, & elegantiarum regulas, suppeditavit: Sic v. g. Ad-

iectivum a Substantivo, una atque altera voce interiecta, ad evitandam monotoniam eleganter sciungimus; quippe quæ plerumque homœoteleuton constituere, seu simili sono desinere, solent. De his elegantiarum observationibus vide infra c. IV.

Membrum III.

De

IMITATIONE.

§. I.

Imitatio, lectionis filia, alia est *puerilis*, alia *mascula*: *Puerilis*, qua rudiores e Latinis auctoribus centones consuunt, vel in exprimendis illis nihil aliud, nisi nudas phrasès, sectantur, magna ex parte supervacua est: *Solida ac mascula* præter locutionum flosculos, verborumque structuram, stilum certi cuiusdam auctoris indoli ac characteri ita innutrit, ut eius etiam numeris aures imbuat.

§. II. *Imitationis mascula* fundamentum est *lectio* auctoris *accurata*, eaque aliquoties iteranda. Hac enim, præter vocum phrasiumque proprietatem ac elegantiam, particularum quoque ornatum, totius sermonis compagem, connectendi rationem, ac singulorum pondera, accurate examinamus, immo

mo ipsam stili alicuius quasi animam & indolem induimus.

§. III. Is autem auctor e probatissimis est eligendus, atque imitandus, qui ingenio nostro præ ceteris convenit, & ad cuius similitudinem arcano quodam instinctu trahimur. Hic tamen ita ad imitationem proponendus est, ut, quod illi sive in phrasium copia, sive in certis stili virtutibus, deesse videtur, cum iudicio & libertate aliunde suppleatur. Hac ratione unum sic imitamur, ut simul exprimamus illud, quod apud alios videtur esse præstantissimum.

§. IV. Neque obstat, hoc pacto alicuius auctoris imaginem non perfecte & ad vivum expressum iri. Hoc enim quis ita assequetur, ut nihil discriminis remaneat? Immo fac, vel mille stili cultores non nisi unicum auctorem imitari; singuli tamen suos idiotismos servabunt, nec magis in sermonis charactere inter se convenient, quam faciei lineamenti diversi unius parentis filii. Certe, uti per quoddam naturæ miraculum innumeri sunt homines, quibus singulis ingenua quidem ac honesta, at dissimilis tamen, est facies; sic non minor, nec ea ineligans, datur stili diversitas.

§. V. Ea ergo demum vera est imitatio, qua genuinas Romani sermonis proprietates ac formulas, memoriæ ac iudicii beneficio,

ita nostras facimus, ut ipsam Latinæ lingvæ indolem intime imbibamus, & secundum Latinitatis naturam atque analogiam libero fluenteque calamo, non modo Latina, sed etiam Latine, scribere possimus. Hac ratione sufficit, Latine seu incorrupte scripsisse; etsi per memoriam minus tenacem sæpe non statim constet, quo auctore ita scribatur. Hoc enim Latinæ lingvæ tirōnum, illud virorum est, quos abesse oportet ab anxia imitationis servitute.

§. VI. Qui liberam hanc amant imitationem, data opera abstinere ab iis, quæ in probatissimis etiam auctoribus insolentia, rariora, & ipsis propria, deprehenduntur. Quilibet enim auctor in integro aliquo libro, non secus ac homo in sano ac bene constituto corpore, suos habere solet nævos, in quibus a quolibet in scripto aliquo breviori temere multisque vicibus imitandus non est. Quod qui non observant, pro capratis stili in auctore aliquo virtutibus, sæpe eiusdem maculas imitantur.

§. VII. Cavendum autem præterea est sedulo, ne, quando scriptoris, a religionis Christianæ principiis alieni, stilum in fucum quasi & sanguinem convertere studeamus, impurum simul paganismi spiritum imbibamus. Qui quantopere non iuventutem tantum scholasticam, sed universum fere eru-

eruditum orbem infecerit, infectumque ac inquinatum fascinaverit, multo, proh dolor! manifestius est, quam ut demonstratione egeat. *Sane multi, ubi Ciceroniani facti sunt, desierunt esse Christiani*, utpote Ciceronis potius, aliorumque profanorum auctorum, quam Christi, præceptis innutriti.

§. VIII. Denique duo potissimum in auctore aliquo sunt imitanda: *Puritas ac Elegancia.*

Puritas, seu *Latinitas*, significat Latini sermonis integritatem, habitumque nativum, purum ac emendatum, ab omni vitio remotum. Ergo puritatis studiosus fugiet

[1] Vocabula aut *semilatina*, aut prorsus *non latina*; quod sermonis vitium *Barbarismus* dicitur:

[2] Vocabula Latina quidem, sed *contra Latine Lingue indolem* ac phraseologiam *formata*; quod vitium *Solæcismus* dicitur. Aliud itaque est, *Latina*, aliud *Latine*, scribere:

[3] Vocabula, sive phrasæ, quæ ad aliarum linguarum proprietatem, seu *idiotismum*, formantur:

[4] Vocabula prorsus *antiquata*, aut temere *novata*:

[5] *Mere Poetica*, ideoque solis poetis relingvenda.

§. IX. Ad *elegancia* imitationem infra specul-

culia-

culiaria, in allatis observationibus de elegantis, subsidia suppeditantur. Ad stili elegantiam pertinet *venustas*, quæ obtinetur

[1] Vocabulis lectissimis, phrasibusque venustioribus, apte & numeroſe collocatis; quæ collocatio æquabilem, suavem ac sonoram vocum iuncturam observat:

[2] Temperatis troporum ac schematum floridiorum luminibus:

[3] Versuum ἐπιφαινωλέων, sententiarum, adagiorum, apophthegmatum, arguteque ac festivo dictorum, condimentis; sed parce admodum, nec non tempestive ac citra ostentationem, adhibendis.

Membrum IV.

De

EXERCITATIONE.

§. I.

Exercitatio est vel *liberior*, vel *adstrictior*. Adstrictior circa nudam versatur versificationem. *Versio* autem alia est e Germanico in Latinum, alia e Latino in Germanicum, tanquam lingua minus nota in notiores. Quæ posterior priori non levem ob causam præferenda est: in primis si, quod translatum est Germani-

manice, remoto auctore Latino, ad eiusdem normam & censuram aliquoties Latine redatur, donec cum eo aut plane, aut medio-criter, conveniat.

§. H. *Exercitatio liberior*, ut docendi gratia omnia ordine dicam. iterum est vel *incipientium*, vel *proficientium*. *Incipientibus* accommodata est *variatio* alicuius sententiæ per casus, numeros, personas, tempora, figuras rhetoricas, aliosque modos, de quibus præclare agit ERASMUS in libro de rerum ac verborum copia. Variationem, pro modo virium, excipiat *carminis solutio*, illiusq; mutatis verbis in soluta oratione interpretatio. Quo in studio etiam provectiores exerceri possunt. Egregio his exemplo præiit FRISCHLINUS, qui terfa & eleganti paraphrasi *Virgilii* Bucolica, Georgica, ac priores libros *Æneidos*, itemque nonnulla *Horatii* & *Persii*, interpretatus est.

§. III. *Exercitatio proficientium*, seu scriptio liberior, requirit animum, idonea rerum atque argumentorum cognitione instructum, & perficitur variis modis:

- [1] frequenti *Latine lingue usu in loquendo*, proficientibus præcipue commendando. Qui ubi, deficiente occasione, cessat, colloquiorum conscriptione aliqua ex parte non incommode pensatur. Potest vero etiam illud, quod sine personis

sonis fuit tractatum, personarum collo-
quiis illigari:

[2] sermonem Latinum, siue noster ille sit,
siue alienus, alia orationis veste indu-
endo. Neque enim, teste Fabio, adeo
ieiunam ac pauperem natura eloquen-
tiam fecit, ut una de re bene dici, nisi
semel, non possit. Præterea quod con-
tractius alius auctor dixit, nos dilatare;
quod effusius, substringere; quod sim-
plicius, exornare possumus, perpetuo
circa eosdem sensus certamine ac æmu-
latione; velut eadem cæra aliæ atque
aliæ formæ duci solent:

[3] extemporali eorum, quæ vidimus, vel
audiuimus, aut legimus, recensione ac
descriptione:

[4] epistolarum, chriarum ac varii gene-
ris orationum & progymnasmatum, e-
laboratione. Progrediendum autem est
hic a facilioribus ad difficiliora, & ma-
teriæ sunt eligendæ cum faciles, quibus
animi ingenique vires pares esse scimus,
secundum illud Horatii:

*Sumite materiam, vestris, qui scribitis equam
viribus &c. tum fertiles, quæ scribendi copia
ingenium rapiant & excitent, anxio me-
ditandi tædio seiuncto.*

§. IV. Epistolarum scriptio præ exercitiis
ceteris quam maxime solet stilum polire ac
perfi-

perficere. Quare ea ut prompta fiat atque elegans, non tam diu differenda est, dum illam doctorum virorum usus exigit; sed iam tum ætate scholastica commode instituitur, eaque vel *solitaria*, in argumentis sive veris, sive fictis; vel *socia*, cum uno alterove commilitone; & hoc quidem pacto, ut litteræ singulis diebus, aut ad minimum singulis hebdomadibus, bis vel ter ultro citroque scribantur, scriptæ vero utrinque emendantur, ac emendatæ cum novis remittantur. Quæ res non tantum diligentiam mirum in modum acuit, sed etiam subinde novam scribendi materiam suppeditat. Et hæc deesse non potest, si per effusionem quandam de rebus variis ad varias personas scribatur.

§. V. Scribendi argumentum quo minus desit, ipse sacer codex in subsidium vocetur. Super cuius dictis & factis quicquid observatu dignum legimus, audivimus, aut meditati sumus, cum altero per modum epistolæ possumus communicare; qui inde non potest non novam scribendi aut respondendi occasionem arripere. Quod exercitium si moderante præceptore, aut viro aliquo docto, quem in rebus dubiis consulere liceat, continuetur, sua se utilitate eo luculentius commendabit.

§. VI. Ceterum ut in iuventute, pro sanguinis calorisque abundantia, omnia florent atque

atque vigent; sic stilus quoque iuuenibus
convenit uberior ac floridior. Maturiore-
nim ætas luxuriam, five superflua ac paulo
uberiora, iudicii falce facile depascit; & ipsa
senectus, ut natura frigidior est, ita stilum a-
mat pressum ac limatum, adeo ut ipsa etiam
oratio videri possit canescere ac sapere. Qui
autem aridæ ac famelicæ dictioni in iuventu-
te assuescunt, eorum stilum fœda tandem ma-
cies deformabit, exhausto omni succo & san-
guine.

§. VII. Denique diligens eorum, quæ
scripsimus, recognitio ac emendatio non
negligenda est, ut tumentia premantur, hu-
milia extollantur, luxuriantia recidantur, &
observentur omnia, quæ mentis ac aurium
iudicium præscribit. Qua recognitione re-
calescendum est ex integro, fractusque, ut
Plinius ait. L. VII. ep. 9. & omissus impetus
resumendus. In omni vero stili exercitati-
one studendum est, ut quam purissime &
elegantissime scribamus. Celeritatem da-
bit usus.

CAP. II.

De

STILI DIVERSI-
TATE.

§. I.

Stili forma, five orationis character, pro
diver-

diversitate materiæ, varioque animi motu, triplex est:

1. *Grandis*, sive magnificus, sublimis, copiosus.
2. *Humilis*, sive tenuis, simplex, familiaris.
3. *Mediocris*, sive floridus ac temperatus.

§. II. *Character grandis*, affectibus movendis idoneus, in rebus maioris momenti adhibetur; ideoque gravium ac sublimium verborum ornata, ampla, non raro etiam adducta, constat structura; metaphoras petens a rebus sublimioribus, & schemata usurpans vehementiora, ut sunt: *Interrogatio, Exclamatio, Prosopopœia, Apostrophe, Epizeuxis*. Dicitur etiam *Oratorius*, quia in graviore argumenti orationibus præcipue locum habet. Ad hoc dicendi genus pertinent: *Cicero* in plerisque orationibus, ac in libro de Senectute, *Curtius, Seneca, Velleius, Livius, Tacitus, Florus, Plinius Senior, & Junior* in Panegyrico Traiani.

§. III. *Characteri grandi* opponitur *stilus turgidus*, sive inflatus ac Asiaticus, illis imprimis, qui Curtianam dictionem sine iudicio affectant, admodum familiaris. Quæ sublimitatis *ναυοζηλία* corpus abdomine tardum, nimisque ac noxiis humoribus repletum, repræsentat. Committitur autem

[1] verbis peregrinis, vel antiquatis:

[2] epithetis intempestivis, ineptis & iusto crebrioribus; C (3) Me-

[3] Metaphoris nimis grandibus ac audacibus, nec non immoderato vehementiorum schematum usu:

[4] Nimia phrasium farragine, & otiosis expolitionibus; adeoque inani ac citra delectum congesta vocum & sententiarum turba, & rem obscurante, & auditorum aures onerante:

[5] Locutionibus, descriptionibus, atque amplificationibus, mere poeticis, saltem maioribus ac copiosioribus, quam pro dignitate materiæ; nec non

[6] ratione numeri, si oratio eo vel destituatur, vel nimis sit numerosa, continuos manifestosque versus usurpans.

§. IV. *Character humilis* rebus convenit tenuibus, verbisque utitur puris, propriis ac quotidianis; in compositione respuit verborum ambitum, nec non periodos ac numeros accuratiores; acumine vero & lepore non caret. Talis observatur inprimis in *Plauto, Terentio, Iulio Cesare* & aliquot *Ciceronis epistolis* ad familiares. Dicitur etiam *Dialogicus*, quando mutuis intervitis colloquiis; vel *Epistolicus, Didacticus & Philosophicus*, quia in epistolis ad familiares, nec non in docendo, ore vel calamo, locum habet.

§. V. Huic dictioni opponitur *character nimio neglectu ieiunus & exsanguis* (aridus, sive siccus, qui dicentis mentem non satis expri-

exprimit, macilento corpusculo, quod vix ossibus hæret, simillimus.

§. VI. Utriusque generis temperamentum servat *character mediocris*, quo in plerisque *Cicero* & auctores plurimi usi sunt. Dicitur etiam *Criticus*, quia in Philologicis, aliisque doctis dissertationibus, adhibetur. Vitium ei oppositum est *genus dicendi incertum ac dissolutum*, quod dum præter causam, modo tenuitatem, modo sublimitatem, affectat, sine nervis & articulis huc & illuc fluctuat, & non raro in dictionem histrionicam, viro gravi indignam, degenerat; qualis est in *Crucii* Epistolis.

§. VII. Non autem necesse est, orationem aliquam ubique unius tantum esse generis. Forma enim in dicendo interdum cum iudicio immutanda est, ac pro affectuum, personarum ac materiæ, ratione apte varianda, ita tamen, ut unum genus præ cæteris sit conspicuum.

§. IIX. Et cum in exprimendis & proponendis rebus sermo sit, quod in corpore est vestis, id sermonis genus est optimum, quod repræsentat corporis habitum, nec lordidum lacerumque, seu nimis neglectum, nec nimis curatum, inepteque affectatum, sed bene compositum, corpori aptum, mundum atque decorum. Omne fere punctum ferret mediocritas, a vitiis utrinque remota.

§. IX. De sermone in genere observetur, illum esse vel *recitationis*, cum scriptor suis aliquid verbis profert; vel *relationis*, cum aliorum verba per constructionem obliquam, & distinctiones minores, quam in recitatione erant, referuntur.

CAP. III.

De

PRAECIPVIS STILI
GENERIBVS.*Membrum I.*

De

STILO DIALOGICO.

§. I.

UT filius affectatus omnis ingratus est; sic inprimis dialogicus, quem præter periodorum brevitatem, nativa elegantia, anxioris curæ nescia, præcipue commendat.

§. II. Dialogorum initia non sine gratia & lepore e ficta aliqua occasione capiuntur. Quæ quo faciliorem præbet aditum ad propositam rem, eo est concinnior.

§. III. Colloquentium sermo diutius protractus nauseam parit; sed sæpe per vi-
ces

ces ordinatus gratiam affert. Incidendus itaque crebro est, atque redeundum sæpe ad propositum.

§. IV. Non raro aptam continuando colloquio occasionem præbet dubitatio, aut interrogatio; quemadmodum utrique infervit scita interrogatio.

§. V. Connexio ea est optima, quæ res ita inter se coniungit, uti id suppeditaverit occasio, ex ultimis colloquentis verbis capta.

§. VI. Ingeniose & acute dicta, adagia & hemistichia; item allegoriæ minus anxie quasitæ, una cum epiphonematis ac consecrariis sententiosis, hoc stili genus mirum in modum condiunt & exornant. Præter *Plautum*, *Terentium* uterque, *Paganus* & *Christianus*, omne hic ferunt punctum. Quam salutariter autem Latinæ comicorum paganorum nugæ iuventuti prælegantur, alii viderint. His inter alios iungatur *Erasmus* ac *Frischlinus*, nec *Iob. Val. Andrea* in *Menippo*.

Membrum II.

De

STILO EPISTOLICO.

§. I.

Forma sermonis epistolica venustior quidem esse debet colloquio familiari; ab omni

omni tamen verborum, schematum, amplificationum & exaggerationum pompa, ac periodorum ambitu, sit aliena.

§. II. Variam stili in epistolis differentiam parit diversitas personæ, litteras aut scribentis, aut accipientis. Ad *superiores* enim, inprimis ad optimates, scribimus & modeste ac demisse; ad *inferiores* graviter & concise; ad æquales ac *familiares* familiariter ac festivo; ad *ignotos* circumspecte; ad *occupatos* breviter; ad *doctos* docte; ad *senes* graviter ac verecunde; ad *iuvenes* iucunde ac floride; ad *omnes* venuste, luculenter ac perspicue.

§. III. Epistola candorem amat, quæ mentis imaginem ita descriptioni imprimit, ut eadem alteri quasi ad vivum repræsentetur. Ut enim oculus est animi; sic epistola sit ingenii index.

§. IV. Præter *perspicuitatem*, nativamque *facilitatem* ac *simplicitatem*, epistolam præcipue ornat *brevitas*. Breviter autem scribere, est non tam pauca scribere, quam paucis multa significantissime complecti, ita ut nihil desit, nihil redundet, id quod Laconum, unde Laconismus, erat proprium.

§. V. Speciatim exordium esse debet quam brevissimum, inprimis ubi ad occupatos & superiores scribimus. Non raro commode a re ipsa statim capimus initium, præcipue ad familiares.

§. VI.

§. VI. Connexio, epistolæ anima, non tam formulis ac particulis, quam materialium, seu diversorum in una materia momentorum, vicinitate obtinetur.

§. VII. Non negligenda sunt ea, quæ ad epistolæ decorum pertinent, inscriptio, complicatio, obsignatio, & reliqua epistolographiæ momenta. Præcipue cavendum a luxurie & barbarismis titulorum ac compellationum.

§. VIII. Cetera inter alios dabit Cl. Sam. Schmidius, meus olim in Latinitate præceptor, in *Hodego Epistolico*. E veteribus in stilo epistolico præcipue imitandi sunt *Cicero*, *Seneca*, *Plinius*; e recentioribus *Muretus*, &, qui ad dictionem Ciceronis proxime accedit, *Manutius*.

Membrum III.

De

STILO HISTORICO.

§. I.

Historia eum amat stili nitorem, eamque venustatem ac sublimitatem, quæ ab omni pompa, elegantix ac sublimitatis affectatione, quam longissime abest.

§. II. Antitheta, sententiæ ac epiphonemata, pro re nata modice, apte & significanter inspersa, multum hic gratiæ habent, Sen-
C 4 ten-

tentiosus autem stilius etiam is est, qui sentus habet graves ac profundos, facile in sententiam cogendos.

§. III. Ut in historia nihil est concionae brevitae suavius; sic ea accuratas locorum ac circumstantiarum descriptiones, quae oculis quasi ea contemplanda subiiciant, plane suas facit.

§. IV. Non praetermittendus est affectus eorum, de quibus singularia referimus: qui sapienter expressus non exiguam sermoni dignitatem conciliabit. Hac ratione ut dicta & facta aliquanto certius, sic cogitata probabiliter, consideramus, ideo, quoad eius fieri potest, verissimiliter proferenda.

§. V. Quod si epicrisis nostra alicubi locum habere, immo requiri, videtur, ea saepe una atque altera voce haud obscure potest indicari, aut scita interferi sententia. Praecipuam vero gratiam hic habebunt venusta epiphonemata. Ceterum conferatur *Scioppius* de stilo historico, *Curtius* vero una cum *Cornelio Nepote* ac *Iulio Caesare* hic praecipuam imitationem meretur. Quia vero Curtianae dictionis sublimitatem nemo sine tumoris vitio assequitur, nisi qui iudicio acriori pollet, tutior erit *Nepotis* ac *Caesaris* imitatio.

Mem-

Membrum IV.

De
STILO ORATORIO.

§. I.

HOc genus ut magnificentiam, gravitatem, & quandam quasi maiestatem præ se ferre debet, imprimis in rebus gravioris momenti occupatum; sic in genere sentus requirit graves, numerum liberiores, amplioremque periodorum ambitum; nec non dictionem lectissimam, temperato troporum ac schematum lumine distinctam.

§. II. *Speciatim oratoris est, distincte, coherenter, copiose, illuminate ac potenter dicere ac scribere. Vide Cic. de Oratore L. III. c. 14.*

§. III. *Distincte dicit, qui distincte cogitata, seu in mente bene digesta, suo quæque ordine ac loco tractat, etsi sine expressa membrorum aut argumentorum mentione. Huc refer illa Ciceronis de Orat. L. II. c. 41. Puncta argumentorum plerumque oculos, ne quis ea numerare possit, ut re distinguantur, verbis autem confusa esse videantur.*

§. IV. *Coherenter dicturus connectendi artificium, seu naturalem potius modum, in singulis observat periodis; quæ res præter iudicii aciem, in quovis bono orationis genere*

nere necessariam, sufficientem particularum Latinarum notiam atque usum requirit.

§. V. *Copiose* dicit, quicumque pro ratione affectus ac materiæ tractandæ selecta adhibet epitheta, aptasque synonymias seu expositiones; item descriptiones, hypotyposes, ac distributiones; nec non exempla, testimonia, comparationes, aliosque amplificandi modos. Ne vero copiae studium intumorem, seu luxuriam, abeat, probe conveniendum est.

§. VI. *Illuminate* dicere, est modicis troporum ac schematum ornamentis orationis dignitatem ac gratiam augere, seu decentem ei lucem adferre.

§. VII. Tandem *potenter* ac *graviter* dicimus, scribimusque, si animo dicimus aut scribimus excitato, voceque ac dictione rebus bene accommodata; nec non, quando ipsi, emendatis induti affectibus, qui non possunt non figurata locutione sponte sua se prodere, argumentis patheticis, quoties opus est, aliorum affectus efficaciter movemus. Affectuum vero saniorum vis ubi abest, vanus est affectuum in aliis movendorum conatus.

§. VIII. Ipse autem *stilus oratorius* duplex apparet, vel *Ciceronianus*, sive, qui hunc sequitur, *Muretianus*; vel *Curtianus*: Ille copia & ambitu; hic, qui in orationibus Curtii ob-
vius

vius est, concinna venustaque brevitae amabilis est: Ille iuvenilem; hic maturiorem decet magis ætatem.

Membrum V.

De

STILO ARGVTO sive INSCRIPTIONIBVS.

§. I.

Q Uemadmodum *argutari* veteribus Romanis idem erat ac *nugari*; sic, qui *argutantur* hodie, priscam huius nominis significationem secuti, plerumque *nugantur*: aut, si a nugis absunt, vanitate tamen non carent. Eam enim dicendi rationem affectant, quæ, quia naturalis non est ac nativa, veteribus fuit ignota.

§. II. Exstant quidem in veterum monumentis quædam argutarum atque inscriptionum vestigia, sed ea, quæ Latinitatem ubique servant puram ac integram, & quæ plus gravitatis habent, quam tumoris ac locutionis ænigmaticæ. Nostri autem argutuli, quos Iesuitarum scholæ potissimum formant, inflata ac inquinata dicere malunt, quam minus acute; & tunc demum sibi videntur ingeniosi, si ad intelligendos ipsos opus sit ingenio. Hinc novum fere videas linguæ Latinæ habitum, qui quo magis est ad

ad pompam compositus, eo minus est Latinus, purus, planus, emendatus, sed totus fere fucatus, ac meretricius, pro naturali pulchritudine cultuque virili, lenocinia ac calamistros usurpans.

§. III. Ne vero, quod multis praestantissimum videtur stili genus, hic desideretur, nec ipse, cum argutæ dictionis abusu, legitimum quoque, si quis est, eiusdem usum reicere videar; quæ argutarum sit inscriptionum ratio, pressè dicam.

§. IV. Hoc scribendi genus requirit insignem Latinæ linguæ cognitionem, & præter verborum ac phrasium copiam, sufficientem quoque rerum apparatus. Delectum enim hic opus est, qui, nisi in copia, locum non habet.

§. V. Inventio quo sit facilior, personæ vel facti notabiliores circumstantiæ & proprietates in chartam sunt coniiciendæ. Fieri enim non potest, ut inter tot momenta nulla detur acuminum materia.

§. VI. Hoc modo collecta in convenientem rei ordinem redigenda sunt, ordinata stili acumen subeant, addita singulis punctis una atque altera ingeniosa ratio. Ea vero, quæ scopo non intervniunt, expungantur.

§. VII. Elegancia autem alia est in verbis potissimum, alia in rebus. *Verborum elegantia,*

gancia, quæ non raro acuminis defectum supplet, præter syntaxin ornatam, partim *figuris dictionis*, partim *locutionibus emphaticis* ac sublimioribus obtinetur.

§. VIII. *Figura dictionis* Rhetoricæ vocibus lutoriis, apte & iucunde inter se resonantibus, hunc stilum exornant. Quem verborum lusum qui exuta gravitate affectant, ut vanæ mentis sunt; sic in puerilem deflectunt loquacitatem, nec recusant esse inepti; modo acutuli sint, & polite ineptiant.

§. IX. *Locutiones emphaticæ* (quibus, præter poetas, Tacitus, Seneca &c. abundant) sunt, quæ gravitate sensus aut sententiam continent, aut sublimitatem aliquam præ se ferunt. Quales non nisi a subactō iudicio, variaque ac solida doctrina, expectes. Falluntur enim, qui argutum scribendi genus ab ingenii acumine, quam a subacti iudicii robore, arceslere malunt.

§. X. Locutionis *δένωσις*, seu vim ac gravitatem, pariunt aut augent

(1) Termini, quos philosophi vocant, abstracti pro concretis positi, in primis si per prosopopœiam iis personæ attributa tribuantur, e. g.

Senectus ipsa morbus est, pro: Senes ægrotant.

Virtuti nihil in vium. Finis coronat. Peccata pro-
vocant vindictam.

Nota.

Nota. Singularem hic gratiam parit *Ellipsis*, v. g.

Summum ius, summa iniuria.

Sera in fundo parsimonia.

(2) Nomina, verbaque ac epitheta, significantiora, v. g.

Sollicitudines mordaces.

Tempus edax rerum.

Mare naufragum.

Cupiditas effrenata.

Amicus moleste sedulus.

Forma pudorem prostravit.

(3) Sublimiores metaphoræ, aliorumque troporum selectiora condimenta, v. g.

Spirare minus, pro minari.

Athanasius hereticorum malleus.

Marcet sine adversario virtus.

Vixit, pro, mortuus est.

(4) Emphatica periphrasis, v. g.
Veritatis agnitio secundum pietatis indolem i. e.
Theologia, ex Tit. I, 1.

§. XI. *Elegantia rerum* duos potissimum fontes habere videtur, fontem repugnantium, ac comparatorum.

§. XII. *Repugnantia* atque alienata vocamus, quæ cum oppositione apparente coniunguntur, v. g.

Vidua, voluptatibus dedita, vivens mortua est.

Qui moritur, vivere incipit.

Nihil habenti nihil deest.

Bri-

Britannia Rex Iacobus sine regno.

Christiano est in vilitate pretium, & honor in contemptu.

§. XIII. *Comparata* e coniunctione similium & dissimilium existunt. Sic verbi ministrum bonum cum pastore bono, secundum convenientiam, malum, secundum discrepantiam; iuvenem cum flore; Christianum cum viatore; Lutherum cum Elia, quatenus convenit, Papam cum Petro Apostolo, quatenus ab eo discrepat, conferre possumus.

§. XIV. His fontibus addi potest tertius, *modus alludendi* ad historiam, sententiam, aut adagium aliquod; quem in sacris peculiariter aperit facer codex.

§. XV. *Distio* ubique sit concisa; sed perspicua tamen. Ineptiunt enim, qui malunt scribere, quæ mirentur homines magis, quam intelligant. *Connexio* autem occulto se ac naturali vinculo habeat.

XVI. *Forma* Inscriptionum externa, secundum linearum ductus, litterarum characteres, ac interpungendi modum, libera est atque varia, pro diverso scribentium ingenio, & antiquitatis imitatione.

§. XVII. *Dispositio* non tam regulis, quam iudicio dirigitur; ordo enim, qui animi impetum rei que naturam sequitur, ut naturalis, ita quoque gratissimus est.

CAP.

CAP. IV.

De

LATINI SERMONIS
ELEGANTIIS.*Membrum I.*

De

NOMINIBVS.

I.

O Bliqui casus, nec non Participia Passiva in *dus*, orationem eleganter inchoant, ut:

Fame ac fidei damna maiora sunt, quam que assemari possunt.

Carendum non solum est crimine turpitudinis, sed & suspicione.

II. Elegans est oratio, quæ a posterioribus initium sumit, ut:

Eunti mihi domum obviam venit pater tuus.

Quod habui summum pretium, persolvi tibi.

III. Nomini Proprio cum venustate præponitur nomen dignitatis, aut officii, aut quicquid ad laudem, vel ad vituperationem, vel ad declarationem, pertinet, ut:

Borussia Rex, Fridericus.

Vir magnus ingenio summaque prudentia, M. T. Cicero.

Not.

Not: Sic & persona agens patienti proxime præponitur, ut:

Magnam Caesar Pompeio iniuriam fecit.

4. Substantiva monosyllaba polysyllabis, imprimis comparativis & superlativis, scite præmittuntur, ut:

Res præclarissimas. Vir præstantissimus.

Ut quisque est vir optimus, ita difficillime, alios esse improbos, suspicatur.

5. Genitivus a voce regente ornate separatur, eidemque præponitur, ut:

Multorum in nos perfidiam notabis.

Litterarum tuarum profecto admiratus sum elegantiam.

6. Inter Substantivum & Adiectivum eleganter interponitur præpositio cum casu suo, aut aliud quid, v. g.

Pro meo in te amore. Tua in me benevolentia.

Studio in te meo & amori obsequor.

Labore mihi tuo quies parva est.

Desine bonos petulantissima insectari linguæ.

Not. (a) Pari elegantia inter duo Adiectiva nominalia ponitur pronominale, v. g.

Libero tuo & admirabili ingenio delector.

In quo egregia quadam ac præclara inest indoles.

(b) Duo Substantiva cum Adiectivis suis venustius semel tantum disiunguntur, v. g.

Iniquissima est magnorum meritorum conditio,

ditio, pro : Iniquissima est magnorum
conditio meritorum.

(c) Genitivi, *mei, tui*, Substantivum suum
sequuntur sine medio, v. g.

Ingenii tui acies, pro : Ingenii acies tui.

7. Nomen Appellativum venuste ac gravi-
ter mutatur in Proprium, & vice versa, ut :

Alter Croesus : Alter Paulus :

Poeta pro Virgilio : Apostolus pro Paulo :

Omne tempus fert Clodios [pessimos ;

Catonem autem [optimos] non item :

Arte Plato, Vita Cato, Tullius ore.

8. Vocativus post unam alteramve vo-
cem, duobus inclusus commatibus, scite po-
nitur, ut :

Litteras tuas, frater optime, accepi.

Magnum omnino opus, Brute, molimur.

9. Adiectiva Substantivis eleganter præ-
ponuntur : At Comparativi & Superlativi,
Pronomina & Numeralia, nec non voces
omnis, nemo, nullus, alius, alter, solus, quisvis &c.
suavius postponuntur, ut :

Divinum ingenium : Viri decem :

Maius mihi dare beneficium nullum potes.

*Qui te plus, quam ego, diligit, habes certe me-
minem.*

10. Pro tempus sæpe venuste ponitur, me-
moriam, atq; ut :

*Fuere patrum nostrorum memoria, (ætate) qui
dicerent &c.*

Not.

Not: Post hominum memoriam significat
bey Menschen Dencken / ut :

*Unus Aristides post hominum memoriam iustus ap-
pellatus est.* Ubi observa, vocem unus elegan-
ter poni pro solus.

ii. Venuste Adiectivum effertur per Substan-
tivum, Substantivo in Genitivum mutato, ut :

Ingenii acies, pro ingenium acutum.

Occupationum multitudo. Animi pietas.

Not. (a) Ponitur etiam alias scite Abstra-
ctum, quod vocant, pro Concreto, ut :

*Tarditati mee ignescas. Quanto studio di-
gnitatem tuam defenderim &c.*

(b) Elegans est unius Substantivi per duo
periphrasis, v. g. *Virtutis prastantia, veris
amanitas, paupertatis onus.*

(c) Duæ autem rectiones, nisi posterior
Genitivus sit nomen proprium regionis
aut urbis, ingratae sunt, v. g.

*Perversitas animi fratris tui, pro, in fratre
tuo, seu, quo frater tuus laborat.*

Fusus est exercitus Regis Gallia.

12. Adiectiva copiae aut multitudinis per
nomina *vis, copia, turba* &c. cum Genitivo rei
multae eleganter exprimuntur, ut :

Vis aquarum & pecuniae.

Negotiorum turba. Lactis copia.

13. Una vocula, bis ponenda, concinne si-
ne medio ponitur, ut :

Amore amor, ut clavus clavo, truditur.

Par pari referto:

Cuneus cuneum trudit.

Mulier mulieri magis congruit.

14. Vocabula cognata, a se invicem derivata, aut sono consona, bene sibi quam proxime subiunguntur, ut:

Facile fuit iustitiam iustissimo viro defendere.

Metuo lenonem, ne quid suo suat capiti.

15. Venusta quoque est coniunctio vocalium, contrarium pene significantium, inprimis si vox, quæ præpositionem habet, præmittatur, ut:

Æqual laus est a laudatis laudari, & ab improbis improbari.

A severitate comitas distat.

Sunt facta verbis difficiliora.

16. Signo universali *omnis*, omnem exceptionem remoturi, perquam venuste addimus ad unum, ut:

Peccarunt ad unum omnes, keinen einzigen ausgenommen.

17. Adiectivum *omnis* amplificationis gratia eleganter iteratur, ut:

Ex omnibus omnium flagitiis nullum vidi turpius.

Omnes omnium ordinum homines.

18. *Quantus quantus* significantius ponitur pro totus, ut:

Vir hic, quantus quantus est, improbus est.

19. Interdum non illepide idem Adiectivum per tres comparationis gradus repetitur, ut:

Miser

Miser est, qui inimicos cepit alios; miserior, qui sibi ipsi; miserrimus, cui Deus est inimicus.

20. Adiectiva *multus, plurimus, modicus, minor, tantus, quantus, aliquis, quis, is, hic, ille, iste*, neutro genere venuste esseruntur, Substantivis in Genitivum mutatis, ut: *Multum laudis. Nihil periculi &c.*

21. *Superior* pro præcedens seu ultimus, *proximus* pro futurus vel crastinus, convenienter dicitur, ut:

Quod tibi superioribus diebus misi, proxima luce remittas.

22. Deminutivum venuste ponitur pro *Pri-*mitivo, vel festivitatis, vel modestiæ, vel amoris, vel contemptus ergo, ut:

Meum corculum: Homuncio: Fraterculus gigantum: Meum ingeniolum & mea officiola.

Membrum II.

De

COMPARATIVIS ET SUPERLATIVIS.

I.

Comparativi eleganter recipiunt hos Ablativos: solito, iusto, æquo, dicto, spe, opinione, expectatione, ut;

Tardior solito orta est dies.

Longior æquo, vel iusto.

Spe ac dicto citius: Opinione melior.

D 3

2. Com-

2. Comparativo venuste subiungitur *quam* pro, ut:

Minor cades, quam pro tanta victoria, fuit.

Castra metatus est latius, quam pro copiis.

Maior Romanis, quam pro numero, iactura fuit.

3. Locutio comparativa varie, nec sine elegantia, redditur, ut:

Voluptatum avidus est magis, quam Dei.

Non tam cupidus est vindicta, quam bona fama.

Prudentia superior, aut inferior. Virtus pecunie prestat. Hic cedit illi probitate. Vincere, superare, antecellere aliquem eruditione.

Hic praeipit illi laudem eloquentia.

4. Post Comparativum eleganter ponitur *quam* ut, v. g.

Id frequentius est, quam ut exemplo confirmandum sit.

5. Duo Positivi, cum particula *quam*, suo Comparativo venuste præponuntur, ut:

Tyrannis boni, quam mali, sunt suspectiores.

Ceteros beneficio, quam metu, retinere maluit.

6. Superlativo eleganter per Pleonasmum additur *quam*, perquam, maxime, longe, multo, ut:

Mibi spectus vester multo iucundissimus fuit.

7. Superlativus eleganter postponitur Positivo, cum particulis *tam*, *quam* qui, ut:

Tam sum amicus reip. quam qui maxime.

Tam gratum, quam quod gratissimum.

8. Superlativi oratio varie quoque efferri solet, ut:

*Si quisquam unquam studii litterarum fuit amans,
is profecto est frater tuus.*

*Uni illi Dei beneficio, quod mentis est tranquillitas,
par nunquam alterum reperitur.*

*Tanta contentione decertavi, quanta nunquam
antea.*

Non potuerunt elegantiores littera scribi.

Nihil mihi gratius, acceptiusque contingere potuit.

Nihil est hoc homine doctius, nihil sapientius.

Vir insigniter, egregie doctus. Homo pergratus.

Flos viri, flos ætatis.

Divinum opus: immortalis gloria.

*Sic te rogo, ut qui maxime & summa contentione
solent.*

*Cum illo tanta mihi semper familiaritas fuit atque
consuetudo, ut nulla maior esse possit.*

*Fax hominum, vulgus eruditorum, mansuetum ho-
minis.*

Vir, quo non alius humanior, quo non doctior. aliter.

Quis hoc viro humanior? Quid hoc viro humanius?

Qui vincit humanitate omnes alios.

Nemo perinde humanus est, atque frater tuus.

Qui haud facile a quoquam superatur sapientia.

O singularem huius viri sapientiam!

*Physicæ studium tam est utile, quam quod utilis-
simum.*

Haud est quisquam æque eruditus atque Iohannes.

Iuvenis adeo formosus, ut nihil supra.

Littera adeo elegantes, ut nulla cum iis sint conferenda.

Sic, ut nulla fieri possit accessio, nihil addi possit.

Melle dulcior, oculis carior,

Nerone crudelior, equitate equius.

Huc refer illas locutiones: *maiores in modum, mirum in modum &c.*

Membrum III.

De

PRONOMINIBVS.

I.

DUO plurave Pronomina sine medio sibi ornate subiunguntur, ut:

Familiaritas mihi tua iucunda est.

Rogo, meam tibi salutem commendatam habeas.

2. Pronomini *quis, quæ, quid* syllaba *ec* cum venustate præfigitur:

Ecquis est, qui me vult conventum:

Ecquid tandem aliquando fiet?

3. Pronomini Possessivo Genitivus *solius, ipsius, duorum, omnium, paucorum &c.* non ineleganter additur, ut:

Tuum solius hoc peccatum est:

Mea unius opera hoc effectum est.

Qui vestris paucorum respondeat laudibus, nemo est.

Noster duorum eventus ostendet, utra gens bello sit melior.

Eos

Eos suæ ipsorum fiducia permittam.

Tuum patris studium vidi.

4. *Alius alius eleganter pro unus & alter*
ponitur, ut :

Fallacia alia aliam irudit :

Aliud ex alio me quotidie impedit.

5. *Alius venuste assumit ac, atque, nisi, præ-*
ter, ut :

Non alius essem, atque nunc sum.

Quæ est alia pæna, præter mortem.

6. *Is elegantia sua non caret in sequenti-*
bus :

(a) *is qui, pro talis, qualis, ut : Sumus ii,*
qui haberi velimus.

(b) *Is qui, is ut, pro talis, ut : Is sum, cui*
ruto possis fidem habere.

Nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent.

(c) *is post & vel nec in expositione præce-*
dentis collocatur, ut :

His paucis superbit, nec iis suis.

Amicus meus, isque integerrimus, diem obiit.

Not. pro isque in eiusmodi locutionibus,
dicitur etiam *idemque*.

7. *Id etiam suam habet elegantiam, ut :*

[a] *Id ætatis, temporis, diei &c. pro ea ætate*
&c.

[b] *id quod [vel quæ res] pro quod, si ad*
totam orationem referatur, v. g.

Patriam defendi decet : id quod factu haud dis-
ficile erit,

D s

[c] *id*

[c] *id vero* in antithesi, præcedente Infinitivo, ut: *Fatemur quidem fidem iustos reddere, sed servandis in salutis ordine non esse necessariam mentis renovationem, id vero pernegamus.*

8. Observanda est & hæc constructio non inelegans: *mibi ipse*, [pro ipsi] *me ipse*, *secum ipse* &c. ut: *Ledit seipse* [non alius.]

9. Nomini obscuro, vel ignotæ personæ proprio, eleganter additur quidam, ut: *Cornelius quidam.*

10. Relativum *qui, qua, quod* venuste ponitur.

(a) cum Substantivo antecediti in eodem casu, ita ut sequentibus non semper respondeat, v. g.

Quas ad me dedisti literas, mibi gratæ fuerunt.

Quam mecum colis amicitiam, multi laudant.

(b) Pro secundum vel pro, ut:

Tu, quod commodo tuo fiat, ad me venias.

Vivimus adhuc, quæ Dei est gratia.

Sed, quæ tua est facilitas, hoc magis dabis veniam.

(c) pro Ut v. g. *Nec sum tam insolens, qui &c*
Malum hoc est maius, quam quod verbis explicari possit.

11. Syllaba *ali ex aliquis, aliquando, alicubi, pro-*

proxime præcedente *si, nisi, ne, cum, quo, quan-*
do, concinne abiiicitur, ut:

Ut ne qua scintilla belli relinquatur.

Epistolas concerpito, ne quando quid emanet.

*Quanto quis doctior, tanto maiori humanitate
est & modestia.*

Siquis quid reddit, magna habenda est gratia.

*Ita sunt nostri divites, si quid bene facias, levior
plumæ est gratia:*

*Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.
Plaut.*

Ne quid nimis. Si quando venero.

12. *Quisque eleganter construitur*

(a) cum superlativo in sensu plurali, ut:

Optimus quisque æquissimo animo moritur.

(b) cum numeralibus ordinalibus, ut:

Primo quoque die: Decimus quisque dies.

Primo quoque anno:

Quotus enim quisque Philosophorum hoc fecisset?

(c) cum Pronominibus *sui, suus*, ut:

Pro se quisque: Sui quisque tempore ac loco.

12. *Quid? quod* interv. connexioni, sequen-
tere maioris ponderis. Germanice: *Ja was
noch mehr ist? Was wollen wir dazu sagen?*
daß 2c.

13. *Quod genus, hoc genus, id genus*, non sine
elegantia ponuntur pro nudo Pronomine, ut:

Est genus hominum. Huius generis homines:

Quo ex hominum genere. Nullum hominum genus.

14. *Quis,*

14. *Quis, quæ, quid vel quod, & casus inde deducti, non sine venustate cum verbo nescio pro aliquis collocantur, ut:*

Sententiam, nescio cuius, adducis.

Serpit, nescio quo modo, per omnem vitam amicitia.

Spem mihi, nescio quam, vultu promittis amico.

Susurrabat ipsi, nescio quid, in aurem.

*Nescio quo casu, quo modo, quo pacto, unbecan-
ter weise / ohngefahr.*

15. Pronomen *Ille* cum coniunctione *qui-*
dem lepide interdum repetitur, ut:

*Qui summum bonum in virtute ponunt, praeclare
illi quidem; sed hac ipsa virtus amicitiam gignit
& continet. Cic.*

*Scripsit litteras, perbreves quidem illas, sed haud
quaquam inelegantes.*

16. Elegans non raro est sententiæ alicuius
expositio per formulam *id est*, vel *hoc est*, v. g.
Vale & ama Tullium, hoc est, hominem tui aman-
tissimum.

17. *Hoc* propius, *illud* remotius denotat; si
vero tria sunt membra, medio *istud* præpone,
v. g.

*Fontes falsi dicuntur saline, aciduli acidule, calidi
therma: illa inerviunt decoquendo sali; ista
potioni medicata; hæc lavationi morbidorum.*

Mem-

Membrum IV.

De VERBIS.

I.

PERiodus eleganter verbo aliquo polysyllabo aut voce sonanti clauditur, ut:

Piis etiam regna famulantur.

*Ne conquerare de fortuna, sed cave, ne sentias
graviores.*

2. Repetitio eiusdem verbi est valde elegans, ut:

*Quæso, ut, quibuscunque rebus potes, potes autem
quam plurimis, prospicias & consulas rationibus
meis.*

*Quotiescunque filium tuum video, video autem
quotidie, polliceor ei studium meum.*

3. Quoties verbum plura post se regit nomina, alterum nomen venuste præcedit, alterum, præsertim polysyllabum, sequitur, ut:

*Neque iustitiam colere possunt, neque amicitiam.
Comædia dissimili oratione facta sunt ac stilo.*

Virtus laudem affert ac dignitatem.

4. Usus modi potentialis est elegans, qui exponitur per verba *possum, debeo, volo*, ut:

Roget vel dicat aliquis. Non crediderim.

5. Dubito, pro *erubescio & non audeo*, eleganter construitur cum Infinitivo, ut:

In senatum introire non dubitavi.

6. Ver-

6. Verbum *inquam* vel *inquit* eleganter
[a] interruptam orationis seriem redintegrat & continuat:

[b] post vocem repetitam habet emphasin.

[c] In allegandis auctorum sententiis post unam alteramve vocem ponitur.

7. Verbum *est* sequentes parit elegantias.

[a] Venuste a verbo suo divellitur, ut:

Diu sum equidem reluctatus.

Multis sum & magnis beneficiis decoratus.

[b] Verbum fere quodcumque per *est*, *erit*, *futurum est*, *fore*, nec non per *fit*, *factum est*, *accidit*, *evenit*, *usu venit*, *sequitur*, *consequitur*, sequente ut cum coniunctivo, interdum venuste circumscribitur, ut:

Si est, ut velis manere: pro: si manseris, seu, manere velis.

Frit, ut liceat: pro: licebit.

Spero, fore, ut veniat.

Factum est, ut omnibus esset acceptus.

Ita usu venire solet, ut similis similem facile inveniat.

Suspikor fore, ut causa cadas.

Futurum est, ut olim reponiteat.

Si industrius fueris, futurum est, ut emergas.

Putaresne unquam accidere posse, ut mihi verba deessent.

[c] *Est*, *sunt*, *erit*, &c. eleganter admittunt relativum *qui*, *que*, *quod*, omisso antec-

recedente aliquis, cum Indicativo vel
Coniunctivo, v. g.

Est, qui te vult conventum.

Est, de quo tibi gratuler.

Est, cui des has litteras:

Est, qui hoc ad vos perferat.

Est, quod scribas.

Fuere ea tempestate, qui dicerent.

Not. Antecedentis omisio etiam in aliis
elegans est, ut:

Habes, qui tibi bene cupiat.

Misit, qui amicos rogaret.

[d] *Est cum, vel ubi, fuit cum, erit cum, pro*
aliquando, vel alicubi, sine voce tempo-
ris ac loci ponitur, ut:

Erit, cum mei memineris.

Habes, ubi excurrat virtus tua &c.

Est, ubi prestat damnum facere.

Est, ubi te ulciscatur:

Est, ubi manebo:

Fuit, cum de mendo suspicarer.

[e] *Est elegantem efficit pleonasmum, se-*
quente relativo, notatque causam cum
particulis cur, quod, quare, quamobrem,
quapropter v. g.

Quid est, cur, sive quamobrem, in isto loco se-
deas?

Nihil est, quod amplius speremus.

Non, sive nihil, est, quod timeas.

Multa

*Multa veniunt in mentem, quamobrem tibi
gratuler.*

Quid est, quod te iam delectare possit?

Luxuria est, qua civitates evertit.

Multi sunt, qui tibi illudant.

8. Post verba *curo, nolo, volo, malo, cupio, oper-
tet*, venustius posueris participium præteri-
tum, quam infinitivum passivum, ut:

Missus ad te curavi literas.

*Malome conviciis superatum, quam quinquam
vel verbo a me lesum.*

Omnibus periculis creptum te cupio.

Not. Verba *Curo, volo, cupio, do, loco, accipio*
&c. pro infinitivo passivo præsentis eleganter
recipiunt etiam participium futurum in *du*,
ut:

Negotium conficiendum cures.

Agrum ei colendum locavit.

Funus ei satis amplum faciendum curavi.

Dedit mihi vestem utendam.

9. Præteritum Activum interdum venuste
a Cicerone exprimitur per Participium pas-
sivum cum verbo *habeo*, ut:

Quæ habes instituta, perpolies.

10. Pro *necessè est* & *oportet* eleganter adhi-
betur formula *non possum non cum*. Infinitivo,
ut:

*Viri probi non possunt non malorum insolentiam
interdum tolerare.*

11. Verba *opinor, credo, dico*, & similia ora-
tionis

tionis contextui quasi per parenthesin ita interferuntur, ut absolute ponantur, ut:

Ille, opinor, negotium conficiet.

12. Pro dico, cum negatione, Latine dicitur *nego*, ut:

Negat, se quidquam audivisse.

Negavi, me esse facturum.

13. Modestia studiosus pro *volo* non citra gratiam velim adhibet, ut:

Cogites velim, quid in rem tuam sit.

14. Memini eleganter construitur cum Inf. præsenti pro præterito ut:

Memini me legere, audire &c. ich erinnere mich, gelesen/gehört zu haben.

15. Elegans est formula *tantum abest, ut*, v. g. *Nullus præterit dies, quin mihi tui in mentem*

veniat, tantum abest, ut tui oblitus sim.

Sanguinem pro te effunderem, tantum abest, ut pecunia parcam.

Tantum abest, ut ego magistram esse putem vitæ philosophiam, ut nullis magis existimem opus esse magistris vivendi, quam plerique, qui in ea disputando versantur.

16. Pro possibile est, impossibile est, venustius dicitur *fieri potest, fieri non potest*, vel Græce: est *ἐν τῷ ἀδυνατῶν*. Illo tamen usus est Quintilianus.

17. Contrarium unum per remotionem alterius interdum eleganter redditur, ut:

E

Non

Non nolle videtur : Non ignoro :

Nemo negat : non ignobilis ; haud obscurus.

18. Oratio activa interdum haud ineleganter vertitur in passivam, & vice versa, ut :

Non nisi a bonis honesta colitur amicitia, pro non nisi boni &c.

Non curat numerum lupus, pro numerus non curatur a lupo.

19. Infinitivus post *opus est* ornatè in Ablativum participii præteriti passivi mutatur, ut :

Consulto, maturato, dicto, facto, opus est.

20. Gerundium necessitatis scite effertur per *oportet, decet, vel necesse est*, subaudita particula, ut :

Necesse est, multos timeat, quem multi timeant.

21. Gerundia venuste mutantur in Participia Pass. in *duo*, ita ut cum nominibus sibi iunctis genere, numero & casu, conveniant, ut :

Ut primum mihi potestas oblata est augenda dignitatis tua, nihil intermisi.

Nunquam mihi tui colendi ac ornandi voluntas defuit.

Occasio discendarum litterarum, pro, discendi litteras.

22. Gerundium in *do* elegantissime ponitur omisso adiectivo convenienti, ut :

Est oneri ferendo : Est solvendo (par.)

Semen

Semen exoletum non est ferendo.

Charta emporetica non est scribendo
(idonea.)

23. Supinum, cum verbo ire positum, ad exprimendum conatum ac studium, orationi addit elegantiam, ut:

Contumelias ultum ibat, pro ulciscébatur;
seu ulcisci moliebatur.

Cur te is perditum?

Libertatem suam defensum ibant.

Cavete, ne ignoscendo malis, bonos perditum eatis.

Ire datum operam amico:

Ire consultum, accersitum aliquem.

24. Participiorum usus apud Latinos vestitissimus est, v. g.

Morte appropinquante bono ero animo.

Copiis disiectis domum reverti.

Sole oriente Deum adorabo.

Julio & Pompeio inter se dissidentibus, bellum civile ortum est.

Hunc, muneribus ornatum, a se dimisit:

Vinculis me constrictum tradiderunt:

Venit salutaturus amicos:

Redama tui amantem:

Scripturus historiam vacuus sit a cupiditatibus.

*Oraturus intra cubiculum tuum:
 Expertus hoc dico.
 Compara divitias, semper duraturas.
 Vocatus adsum, arcesitus veni.
 Domum ibo, scripturus litteras.
 Scripturus carmen, legito Virgilium.
 Scripturo, vel scribenti, mihi nunciatum est.*

Not. (1) Si desit participium, subauditur
 vox existens, aut Præpositio *sub*, cum v. g.

*Cicerone consule: Patre vivo: Me puero:
 Deo auspice: Christo duce: his comitibus
 1c. existentibus.*

(2.) Interdum solum ponitur Participium,
 omisso Pronomine, ut:

*Cognito (illo, seu illare) quod Croeso illa-
 tum esset bellum:*

Desperato, regionem teneri posse.

25. Quando plura verba sive vocabula con-
 cernantur, significantiora ultimo ponantur
 loco, & quidem eleganter sine copula, v. g.

*Omnia norat, omnium aditus tenebat; appel-
 lare, sollicitare, poterat, audebat.
 Vituperavit, flagellavit, trucidavit.*

Mem-

Membrum V.

De ADVERBIIS.

I.

Cur, quare, quamobrem, ornate ponuntur
pro propter, vel ob quem, quam, quod, ut:
*Nulla est res, cur istum nolim ex paternis
probris emergere.*

2. Inter particulas non modo, non solum, non
tantum, sed etiam, sed quoque, aliquid interferas.

Not. Pari elegantia dividuntur Composi-
ta: *Respublica, pergratum, revera, reipsa,
nonnunquam, nihilominus, tantopere, quan-
topere, antequam, priusquam, postquam,
posteaquam, plusquam, quamdiu, nequidem,*
ut:

Ante revertit, quam expectaveram.

Post diem quartum, quam accesserat.

3. *Nedum* negationi eleganter subiicitur,
partique deteriori, seu inferiori, infervit, ut:

*Optimis temporibus non potuerunt, nedum
his.*

4. *Æque ac* vel *atque* venuste ponitur pro
tam quam, ut:

*Nihil æque desidero, atque bonam consci-
entiam.*

E 3

5. Nic.

5. *Magis, quam* sine ulla voce media scite coniunguntur, ut :

*Servire magis, quam imperare, parati estis.
Ius bonumque apud eos non legibus magis,
quam natura, valetat.*

6. *Ne multa, ne multis, ne plura, quid multis*, brevitatis causa eleganter absolute ponuntur.

7. *Pariter* eleganter post se habet *cum*, ac, atque, v. g.

Studia pariter cum etate crescunt.

Motu corporis pariter atque animo varius.

8. *Perinde* amat particulas *ac*, *acsi*, atque, *quasi*, *tanquam*, ut :

Perinde in ista re faciam, ac si mea esset.

9. *Aliud* pro quam scite ponitur repetitum, ut :

Aliud dicis, aliud sentis.

Alius alio melior. Alter altero peior.

10. *Eo quod, eo quia, eo quo, eaut*, pro propria ut vel quod, venuste ponit Cicero, v. g.

Eo tardius ad te scripsi, quod quotidie te ipsum expectabam.

Non eo dico, quo mihi veniat in dubium tua fides.

11. *Quam*, nec non pronom. *qui, qua, quod*, eleganter cum verbis *possum, queo, valeo* &c. construuntur, ut :

Quam

*Quam possum, maxima veneratione illum
prosequor.*

Exposui, quam brevissime potui, oracula.

Not. Eadem particula ornate inter duos
Comparativos collocatur, aut Comparativo
inter duo vocabula præponitur, ut:

Fortunatior, quam sapientior.

Id re, quam verbis, faciam libentius.

Divitiis, quam virtuti, invigilant plures.

Bellum, quam pacem, malebant.

Amicitia, quam pecunia, delectat amplius.

12. *Quippe non ineleganter usurpatur pro
utpote, vel absolute, vel sequenti relativo, ut:*

*Voluptas tibi contemnenda videtur, quippe
homini crudito.*

*Iurgia cum fratre non agebat, quippe
qui &c.*

13. *Secus venuste post se admittit quam, ac,
atque v. g.*

Non secus, ac si ipse adesses.

Secus agit, atque initio dixerat.

Not. *Secus* ponitur etiam absolute cum vi
negandi, v. g.

Recte, an secus, nihil ad nos.

14. *Tantum non pro fere, prope, venuste di-
xeris, ut:*

Tantum non enecatus sum.

E 4

15. Unde

15. Unde pro ex quo vel a quo venuste ponitur, ut :

Fontes, unde haurias.

Eloquentia, unde longe absum.

16. Usque, usque adeo, eleganter assumuntur, donec, quoad v. g.

Mihi usque cura erit, quid agas, dum, quid egeris, sciero.

Not. Usque eo, usque adeo, pro adeo, scite ponuntur.

17. Utrum interrogandi Adverbium post se recipit an, an non, nec ne, ut :

Utrum hoc faciam, nec ne?

18. Signum universale affirmativum eleganter redditur per negativum, præmissa negatione alia, ut :

Qui non assentiretur, vidi neminem.

Aperte adulantem nemo non videt.

19. Pro vehementer scite ponitur maiorem in modum, mirum in modum, etiam atque etiam.

20. Indignandi formulis pulchre vox malum inferitur, ut :

Quenam, malum! est ista infrenata tua impudentia?

Quid tua, malum! refert?

21. Singularem habent elegantiam adverbia in im, ut: *strictim, cursim, carpsim, paulatim, sensim,*

sensim, punctim, casim &c. nec non ea, quæ
nominibus aut verbis iuncta emphasim habent,
aut vim oxymori, v. g.

Avare superbeque imperare.

*Turba muliebriter culta: excusatus pec-
care.*

*Amicus moleste sedulus, homo placide ira-
cundus, facete impius, sordide liberalis,
laboriose ineptus, vel inepte laboriosus,
ingeniose nequam, otiose occupatus, pra-
ve facundus.*

Membrum VI.

De

PRAEPOSITIONIBVS.

I.

Praepositiones nonnullæ haud inveniuste
casibus suis postponuntur v. g.

*Habes, quibuscum familiares conferas ser-
mones:*

*Nulla in re: Multis de causis: Quam
ob rem:*

Quem penes est omnis potestas:

*Nos inter & illos: magna per pericula: bo-
nam in partem; qua in urbe.*

2. *In eleganter ponitur pro inter, ut:*

In perditis habeo. In amicis hunc habeo.

E 5

In

In his (inter hos) fuit frater tuus.

Byzantio expugnato cepit complures Persarum nobiles; atque in his nonnullos Regis propinquos. Nep. Paul. 2.

3. *Per hos elegantes habet loquendi modos, v. g.*

Per iocum: per aetatem eius pater esse potuisset: per speciem honoris: per id tempus.

Per valetudinem non possum: per me licet: per leges non licet: per Deum iurare.

4. *Post eleganter cum Participio praeterito conficitur v. g.*

Post hanc urbem conditam:

Post homines natos.

5. *Post & prater, siue formula excipiendi, pulchre redditur per formulam si discesseris, v. g.*

Parentibus, si a Deo discesseris, plurima debes.

Omnis homo, si a Christo discesseris, est peccator.

Membrum VII.

De

CONIVNCTIONIBVS.

I.

A Tenim, in obiectionibus & occupationibus frequens est, ut:

At

At enim nihil novi fiat contra exempla & instituta maiorum. Es möcht aber einer sagen zc.

2. *Ut tum tum in paribus, sic cum & tum eleganter ponuntur in imparibus; ubi minus per cum, maius per tum effertur; id quod non ineleganter assumit precipue, maxime, certe, profecto & superlativum v. g.*

Fortuna plurimum potest, cum in rebus ceteris, tum precipue in bello.

Luxuria cum omni aetate turpis, tum senectuti foedisima est.

3. *Pro quia vel quoniam eleganter ponitur utpote, quippe, ante relativum qui, quae, quod, v. g.*

Non est huic habenda fides, quippe qui bis peieravit.

4. *Atque sequenti vocali venustius ponitur, quam ac, utrumque autem usitatus inter polysyllaba ponitur quam &, v. g.*

Ad summas atque incredibiles occupationes accedit.

5. *Quod, sequente si, venuste abundat, vel pro sed ponitur, sequente non raro, certe, profecto, nihilominus, ut:*

Quod si licebat me excusare, tamen non debebas.

Quod si tibi res cum eo sit, cum quo mihi est, tum sentias &c. G.

6. Particula *que* concinne vocibus inclinabilibus annectitur, ut:

Diu multumque : Ultro citroque : Longe lateque :

Iterum iterumque : magis magisque.

7. Pro tantum concinne dicitur non nisi, ut:
Non nisi fide servamur.

8. Ut ne pro ne eleganter dicitur v. g.
Iustitia primum munus est, ut ne cui noceas.
Illud ut ne facias, hec res sola est remedio.

9. Coniunctio & geminata admodum venusta est, ut :

Diligentia honores & gignit & continet.

10. Cum tria vocabula coniungenda sunt, eleganter secundo postponitur *que*, & tertio præmittitur &, ac, atque v. g.

Elegantes doctasque & humanas litteras dedit.

11. Si, nisi, ut, cum, dum, ne, cur, qui, que, quod, venuste in orationis medio ante verbum suum ponuntur, ut:

Quod si feceris.

Laborem tua causa cum suscipis.

Virtutem voluptati qui præponit.

12. Tandem de omnibus elegantissimum notetur, in iis modum esse servandum, ne earum affectatione fastidium lectoribus creetur, nec eadem semper chorda oberrare videamur.
Nec

Nec putandum est, omnem stilum elegantem etiam esse purum. Multi enim scribunt elegantius, quam purius. Indigna autem est ea structuræ elegantia, quam voces ac locutiones minus Latinæ deformant. Viderur eiusmodi sermo similis monetæ subæratæ, specie sua nitida aurum aut argentum mentienti.

CAP. V.

De

INTERPVNCTIONIBVS,

Seu

MODO DISTINGVENDI.

§. I.

Interpunctio est vocum, membrorum ac sententiarum, separatio, seu distinctio, per certas notas expressa, in legendo sensui, in dicendo autem interspirandi usui, inserviens, ac constructionis index.

§. II. Distinctio ratione sensus vel est imperfecta, vel perfecta. *Imperfecta*, & quidem magis talis, fit per *Comma*, minus talis per *Semicolon*. *Perfecta* fit per *Colon* & per *Punctum*, quorum tamen hoc illo perfectius distingvit.

§. III.

78 CAP. V. DE INTERPVNCTION.

§. III. *Commatæ*, seu incisi, officium præcipue est :

1. Minora constructionis ac periodi membra distingvere, variasque circumstantias separare.

2. Ambiguitatem tollere, ut in illo:
Porta patens esto, nulli claudatur honesto.

3. Voces, ad unum relatas nomen, aut verbum, discernere, ut :

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

§. IV. Est ergo *Commatæ*, ut officio suo fungatur, locus

1. Ante Relativum, ut : *Litteræ tuæ, quas hodie accepi, mihi grata sunt.*

2. Ante quædam Adverbia, & quidem Temporis, v. g. *Pater tuus, cum, vel quando, venerit, illud nobis narrabit.*

Comparandi, eo, tanto, quam v. g.
Quo quis est indoctior, eo est impudentior. Prestat mori, quam peccare.

Intendendi, quam, v. g. *Non intelligunt homines, quam magnum vectigal sit parsimonia.*

Corrigendi, v. g. *Voluit, immo debuit.*

3. Post adverbia intendendi adeo, tam, ita, sic, tantopere, sequente ut, v. g.
Sic Deus dilexit mundum, ut &c.

4. Ante plerasque Coniunctiones, inprimis Copu-

SEV MODO DISTINGVENDI. 79

Copulantes (non vocum, sed sententiarum) ac, atque, & etiam, quoque, cum, tum, v. g.

Nulla res est, quam ille non & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere, possit.

Disiungentes: aut, seu, sive, vel, sed, v. g.

Aut prodesse volunt, aut delectare, Poeta.

Dei es, sive dormias, sive vigiles.

Non te cogo, sed rogo.

Hypotheticas, in medio positas, si, nisi, v. g.

Poteris, si volueris, hoc prestare:

Nemo saltat sobrius, nisi forte insanit.

Causales, quia, quod, ut, quo, ne, quin, e. g.

Te vocabam, quia non aderas.

Non est, quod recuses. Rogo, ut venias.

5. In Compellationibus, v. g.

Litteras tuas, frater carissime, accepi.

6. In membris asyndeti, polytyndeti, &

congeriei, ut:

Abiit, excessit, evasit, erupit.

Ille me prae ceteris & colit, & observat, & diligit.

§. V. Semicolon est distinctio sententiae, adhuc pendens in constructione nondum perfecta: quod, quia secundum sensum aliquanto plenius est Commate, Colon autem nondum explet; locum habet in iis omnibus, quae ratione sensus & constructionis, inter Colon & Comma media sunt. Speciatim ponitur

[4] Ante adverbia corrigendi, nec non ante

ante coniunctiones disiunctivas & ad-
verlativas longioris periodi.

[b] In oppositis, disiunctis, ac variis par-
titionibus, v. g.

Volentem fata trahunt; nolentem ducunt.

*Bona conscientia nobis opus est propter De-
um; bona fama propter homines.*

§. VI. Colon est distinctio sententiæ perfe-
ctæ quidem, sed cum sequenti tamen conne-
xæ, locum habens,

1. In allegationibus testimoniorum, exem-
plorum, atque alieni sermonis. Huc refer
occupationem, qua obiectionem anteverti-
mus, ut: *sed dixerit forte aliquis:*

2. In comparationibus ante apodofin;
nisi similitudo, verbis constans paucissimis,
comma tantum requirat, v. g.

Ut flos cito emarcescit, ita & humana gloria.

3. In transitionibus, v. g.
Sed hæc hætenus: dicam nunc &c.

4. In distributione, si membra distributio-
nis sint longiora, unoque ac altero Commate
consent.

§. VII. *Punctum* est vel *maius*, vel *minus*.
Minus, seu *Laconicum*, frequentissimum est in
Seneca, aliisque concisis scriptoribus, quorum
periodi paucis absolvuntur vocibus, sequenti
periodo a minuscula incipiente littera, v. g.
*Homo natus denascitur, dum vivit, moritur. dum
moritur, vivere incipit.*

Maius

Maius ponitur in fine periodi, seu cuius-
cunque sententiæ, integre completæ: spe-
ciatim ante coniunctiones ratiocinativas ac
collectivas: *verum, verum enim vero, nam,*
enim: ergo, igitur, ideo, quare, quapropter.

§. VIII. Tandem huc refer *distinctiones*
secundarias: Parenthesin, signum interro-
gationis & exclamationis.

Parenthesis continet ea, quæ ad periodi
structuram propriè non pertinent; adeoque
sensum quasi hospitem in medio sermonis
curi admittit, restrictionibus, explicationi-
bus, ac confessionibus, intersuens.

Signum Interrogationis non tantum interro-
gationi, sed etiam affectui exprimendo, inser-
vit: commodè autem omittitur, quando in-
terrogandi vis, quæ primis periodi verbis ine-
rat, in longiore huius progressu exspiravit, sal-
tem minus est notabilis.

Signum Exclamandi itidem indicat affectum,
adeoque adhibetur in admiratione & excla-
matione, post vota, epiphonemata, vehe-
mentiores asseverationes, ac contestationes.

§. IX. Quo interpungendi usum eo discant
facilius tirones, sumant auctorem, sive Lati-
num, sive Germanicum, in quo se exercent.
Si male fuerit distinctus, eum emendent; si
recte, mutum habent præceptorem, e quo
pensum aliquod, interpunctionibus in descri-
ptione

32 CAP. VI. DE BARBARISMIS.

prione nudatum, secundum datam normam
iisdem iterum distinguant, distinctum vero
cum ipso auctore conferant.

CAP. VI.

De

BARBARISMIS.

Agonizare, Latine animam agere.
Abbreviatura, compendium scripturæ,
nota scriptionis compendiaria.

Abbreviare, scripturæ compendiis uti.

Æquanimus, qui æquo est animo.

Æquanimiter, æquo animo; voce æquani-
mitas, pro *animi equitas*, usus est Ter. in
Prol. Phorm. & Adelp.

Albedo, albor, albitudo, color albus, candor.

Sic etiam *nigredo*, nigror, *rubedo*, rubor.
Accerso, rectius arcesso.

Allodium, res mancipi, opposita *feudo*, quod
Latine dicitur *prædium beneficiarium*.

Alternatio, vicissitudo.

Anatomia, anatome, incisio.

Aptitudo, habilitas Gr. *ἱκανότης*.

Armistitium, induciæ.

Assistentia, auxilium, adiumentum.

Academia pedellus, *Academiæ* a pedibus, mini-
ster publicus.

Appropriare sibi, proprium reddere, suum fa-
cere, sibi vindicare, tribuere.

Arre-

Arrestare, curare retinendum aliquem, vel bona alicuius prætoria manu detinere, iniicere manum rei.

Assuefactio, consuetudo, usus, exercitatio.

Abominabilis, *abominatio*, execrabilis, detestabilis, detestandus, abominandus (ab abominor, quod in usu est) detestatio, execratio, res execranda.

Adinvicem, invicem, mutuo.

Adoptatio, adoptio: priore tamen voce usus est Gellius L. V. c. 19.

Agon, mortis luctamen.

Equivocatio, *equivocum*, ambiguitas, ambiguum.

Affirmativus, *affirmative*, affirmans, aiens, affirmanter, affirmate. Sic negans pro *negativus*: sunt negantia contraria aientibus, Cic.

Alternatio, variatio, successio per vices.

Alternatim, alternis vicibus.

Amanuensis, servus, homo, puer a manibus.

Animabus, animis, in dativo plur.

Animitus, sincere, ex animo.

Annihilare, in nihilum redigere.

Annullare, antiquare, abolere.

Antemurale, propugnaculum.

Apparentia, spes, species, visio.

Archidux, dux princeps, sive primarius. Est vox hybrida, e Græco & Latino composita: Sed in hoc & similibus aliquid dandum est consuetudini, tyranno.

Archivum, tabularium publicum, chartophylacium, grammatophylacium.
Augmentare, augere.

B*eneplacitum*, voluntas, sententia.
Bestialis, bestiis conveniens, brutus.

Bibo, helluo, potandi avidus.

Bibliothecarius, a bibliotheca, bibliothecophylax, bibliothecæ præfectus.

Bigamus, *bigamia*, digamus, digamia.

Blasphemare, execrari, conviciari.

Boatus, mugitus.

Bovinus, bubulus.

C*alculare*, *calculatio*, computare, supputare, computatio.

Caliditas, calor.

Cautela, cautio.

Cambire, *cambium*, permutare, commutare, permutatio pecuniæ, collybus.

Canonizari, sanctorum in cœlo numero seu ordinibus adscribi.

Captivare, capere, captivum tenere vel abducere.

Carentia, egestas, absentia, vacuitas.

Carminicus, metricus, oratione ligata.

Connatus, innatus.

Casualis, fortuitus.

Causari, pro efficere, barbarum, pro causam afferre, Latium est.

Gerit

Certitudo, incertitudo, certum, indubitatum,
res certa, res veritatis exploratissimæ, in-
certum, res incerta.

Cespitare, hallucinari, errare, offendere.

Circulariter, in orbem, circulatim, cum am-
bitu & circuitione.

Coacte, vi adductus.

Coadiutor, adiutor.

Coætaneus, coævus, æqualis, σύγχρονος, eius-
dem ætatis homines.

Contradictionem importare, implicare, repugna-
re inter se.

Contradictoria, repugnantia.

Calicus, coelestis.

Celitus, de cœlo, divinitus.

Coincido, simul incido, tantum valeo.

Colendisimus, maxime colendus.

Collaterales, a latere constituti, proximi, quo-
rum alter claudit alterius latus.

Collimare, collineare, scopum ferire.

Combinare, iungere, coniungere, connectere.

Comitissa, principissa, ducissa, comes, princeps,
dux foemina.

Commensalis, mensæ socius, convictor.

Commissarius, rei inquisitor, iudex, cui com-
missa est cognitio causæ.

Comparative, comparate.

Condolere, compati, compassio, simul pati, casu
aut alicuius commoveri, affici, alicuius miseri,

86 CAP. VI. DE BARBARISMIS.

- am suam existimare, ægritudinis societas.
 συμπαθεια, συμπάσχω, συμπαθῶς.
Compteter, sponsor fidei, fulceptor, sacræ ini-
 tiationis arbiter.
Complacencia, oblectatio.
Complexio, temperamentum.
Complices, facinoris focii.
Computus, computatio.
Concatenatus, rectius catenatus.
Concernit me, attinet ad me.
Conciuis, civis.
Concordantia, consensus, harmonia, loca pa-
 rallela.
Concupiscentia, libido, cupiditas.
Condescendere, ingenio aut captui alicuius se
 conformare, accommodare.
Conditionaliter, cum conditione, hac vel illa
 conditione, ea lege.
Confabulatio, colloquium.
Confessionarius, a confessionibus alicuius, con-
 scientiæ arbiter ac moderator.
Confortare, corroborare, confirmare.
Confrater, frater, collega.
Contribulis, tribulis.
Connumerare, in eundem numerum referre,
 annumerare.
Conscientiosus, iustus, contra conscientiam
 nihil unquam acturus, religiosus.
Consistorium, confessus, consilium, senatus
 ecclesiasticus.

Con-

Consodalis, sodalis, socius, gregalis.
Constellatio, coeli sive astrorum affectio.
Contrariari, repugnare, contrarium esse, ad-
 versari.
Controverti, ambigi, in controversia esse, in
 controversiam venire.
Criminalis, capitalis.
Cordialiter, cordicitus, ex animo.
Correcte, emendate.
Cursorie, cursim.
Creatura, res creata.
Cuprum, cyprium, æs cyprium.
Curabilis, medicabilis, sanabilis.
Curvitas, curvatura, curvamen, curvatio.

DE verbo ad verbum, verbatim, ad verbum,
 totidem verbis, verbum pro verbo.

Deauratus, inauratus.
Depositor, præfectus novitiorum vexationi-
 bus.
Deceporius, fallax.
Deitas, divinitas.
Depradari, prædari.
Depradicare, prædicare.
Desertum, locus desertus, solitudo.
Desolatio, excidium, vastatio.
Dictamen, præscriptum.
Dictionaryum, liber de vocum significatio-
 nibus.
Discretio, modestia, vel divisio.

88 CAP. VI. DE BARBARISMIS.

Diescit, lucefcit, dilucefcit, lux exoritur.
Diverfimode, varie, alio atque alio modo, non uno modo.

Divinator, vates divinus.

Divifibilis, *indivifibilis*, dividuus, qui dividi pot-
 eft, individuus, indivifus.

Divifim, feperatim, feorfum.

Dolorificus, *dolorofus*, dolorein afferens.

Dominicalis, quod in diem feftum incidit.

Duellum, pugna fingularis, certamen unius cum uno.

E *Contra*, contra,, *e contrario*, *e contraria*
 parte.

Effective, efficaciter, efficienter.

Effigiare, *efformare*, effingere, exprimere.

Elucefcere, elucere.

Eremita, lolitarius.

Evaginare gladium, fringere, feu vagina edu-
 cere, gladium.

Excefive, fupra modum, profufe, nimium,
 immodice.

Expeftorare, promere quæ in animo latent.

Exorbitare, difcedere ex orbita.

Excommunitate, interdicerè alicui facris, diro
 programme configero, fegegare a nu-
 mero Christianorum.

Excommunicatio, dira proferiptio, programma
 execrabile.

Extemporaneus, extemporalis,

Extra-

Extraordinarie, extra ordinem : *Adiectivum*
Latinum est.

Extrinsce, *intrinsce*, *externe*, *interne*, *extrin-*
secus, *intrinsecus*.

Famigeratus, *rectius*, *celebris*.

Ferari, *ferias habere*, *celebrare*.

Festinantia, *festinatio*.

Fiducialiter, *cum fiducia*.

Fidei iussor, *sponsor*.

Figmentum, *rectius*, *res ficta*.

Filialis, *quod filii est*, *sive filium decet*.

Finalis, *finaliter*, *ultimus*, *ad ultimum*, *novis-*
sime.

Flavido, *color flavus*.

Florenus, *nummus aureus*, *olim a Florenti-*
nis floris signo insignitus.

Fornicari, *fornicatio*, *scortari*, *scortatio*.

Fornicare, *est fornicem facere*.

Fortalitium, *propugnaculum*, *castellum*.

Frontispicium, *pars prior*, *inprimis adium*.

Frustraneus, *supervacuus*, *frustra susceptus*,
sine fructu.

Fruelifico, *fructum fero*.

Fulcivit, *a fulcio*, *fulsit*: *Sic & in compositis*.

Fundamentalis, *solidus*, *solido fundamento*
impositus.

Fundulus, *gobius fluviatilis*.

Glorifico, *gloria afficio*, *gloriam alicuius præ-*
dico, *laudo*, *extollo*.

Gratitudo, ingratitude, animus gratus & beneficii memor, grata voluntas, beneficii memoria, animus ingratus, ἀχαριστία.
Gravamen, querela.

Hereditare, hæredem esse, hæreditatem cernere, adire, consequi.

Homagium, clientela, sacramentum.

Honorificare, honorare, ad honores evehere.

Humiditas, humor.

Humiliare se, se submittere, submisit se gerere, submisso ac supplice animo esse, ab omni supercilio fastuque longe abesse.

Idonitas, ἰκανότης, habilitas.

Ignobiliter, sordide.

Ignominiose, per ignominiam, cum ignominia.

Ilatinus, non Latinus.

Immediatus, immediate, mediatu, mediate, mediantes illo, proximus, proxime, interveniente nullo, vel illo, sine interventu ullius.

Immoriger, immorigerus, minus moriger, non obediens.

Impertinens, ad causam non pertinens, ad rem nihil pertinens.

Impenitens, impænitentia, ἀμετάνοτος, impius, impietas.

Inadvertentia, inconsiderantia, incuria, negligentia.

Inco-

CAP. VI, DE BARBARISMIS. 91

Incidenter, obiter, præter rem & causam, ὡς ἐν
παρόδῳ.

Incivilis, incivilitas, expers civilitatis, agrestis,
rusticitas.

Impresensiarum, in præsentia, in præsentia, in
præsens, ad præsens. in præsentia, temp. part. Peris. not.
ad sancti Minerv. p. 117. conf. Guther
Latinit. restit. p. 291. 341.

Imprimis, in primis.

Incentivum, incitamentum.

Incorrigibilis, insanabilis, de cuius emendatio-
ne desperatur.

Incredulitas, vitium animi a Deo alieni, vel fi-
dem Christo non habentis, ἀπίστεια.

Indigare, indicare.

Insufficiens, non sufficiens.

Indispositus, male constitutus.

Ineloquens, parum disertus, indisertus, minime
facundus.

Influxus, demissa e cœlo vis, vis e sideribus in-
fluens in corpora hæc inferiora.

Inurgitatio, crapula, ebrietas.

Inobediens, inobedientia, non obediens, inob-
sequens, non obedientis culpa.

Inspidus, nullius vel ingrati saporis.

Insolite, insolenter.

Intertextere, intexere.

Intimare, publice proponere.

Intimior, intimus.

Inverecundia, impudentia.

Irreconciliabilis, implacabilis, inextinguibilis.

Irregularis, declinans a regula.

Irre-

92 CAP. VI. DE BARBARISMIS.

Irremissibilis, irremissibiliter, cui nunquam con-
donabitur, sine spe veniæ.

Iuramentum, iusiurandum, sacramentum.

L*abilis, debilis, infirmus, minus tenax e. g.*
memoria.

Laxativum, laxans, laxandi vi prædictum.

Legaliter, secundum legem.

Licite, illicite, iuste, iniuste, honeste, inhoneste,
iustis de causis.

Ligatura, ligamen, ligatio.

Longanimus, μακρόθυμος, lenis, tardus ad iram.

Lucta, luctamen, luctatio.

M*agnalia, res magnæ ac illustres.*

Magnates, optimates, summates.

Manuductio, ductio, ductus, isagoge.

Masticare, manducare.

Matricula, indiculus, sive catalogus nomi-
num.

Maxima, æ, regula, axioma.

Mediator, deprecator, pacificator, concilia-
tor, internuncius.

Mensurare, mensuratio, metiri, mensura.

Meridionalis, rectius, meridialis, meridia-
nus.

Ministerialis, ministrator, ad ministerium per-
nens.

Miraculosus, mirabilis, portentosus, prodigio-
sus.

Moder.

Modernus, hodiernus, recentior.

Momentaneus, momento temporis durans, brevissimus.

Monialis, virgo Deo dicata.

Monoculus, μονόφθαλμος, unoculus.

Multoties, sæpius.

Neutralis, neutralitas, medius, neutrius partis studiosus, qui abest a partium studio, animus a partium studio alienus.

Notorius, notorie, manifestus, apertus, aperte, manifeste.

Novercari, novercæ more agere.

Nullatenus, minime, nulla ratione, nullo modo, nequaquam, neutiquam.

Nullibi, nuspiam, nusquam.

Octodecim, novendecim, rectius decem & octo, decem & novem, duodeviginti, undeviginti, undevigesimus.

Octoaginta, octoagesimus, octoginta, octogessimus.

Oculariter, iudicio oculorum, ipso intuitu.

Orientalis, rectius orientis populi,

Oscuantia, oscitatio.

Pacifice, tranquille.

Particularis, partialis, singularis.

Parochia, paroecia, conventus eorum, qui ubi templi sunt consortes.

Patro-

94 CAP. VI. DE BARBARISMIS.

Patronatus, ius constituendi sacerdotem.

Peccamen, peccaminosus, peccatum, peccans.

Perpendiculariter, ad perpendiculum.

Philosophaster, minutus seu plebeius Philosophus.

Pinnaculum, pinna, ædificii summitas, πτερύγιον.

Pomposus, magnificus, splendidus.

Populosus, frequens, populo abundans.

Porosus, poris abundans, fistulosus.

Portatilis, quod portari potest.

Preconceptus, præsumtus, anticipatus.

Præprimis, in primis, præsertim, præcipue, potissimum.

Præsentare, repræsentare.

Præservare, conservare, vel adrepentem morbum antevertere.

Præsuppono, circumscribendum est hoc verbum ita, ut sensus requirit.

Primogenitus, primum genitus, natu maior, natu maximus.

Privativus, positivus, privans, ponens, sive adfirmans.

Prodigalis, prodigalitas, prodigus, prodigentia, prodige.

Proficuius, utilis, commodus.

Profunditas, profundum.

Prolongare tempus, protrahere, prorogare.

Promanare, emanare, permanare, profluere, provenire,

Prome-

Promotor, patronus, dignitatis amplificator.
Propalare, manifestare, divulgare.
Prophetare, prædicere, vaticinari.
Prophetissa, prophetis, vates divina.
Protectio, clientela, præsidium, patrocinium.
Protector, defensor, patronus.
Pusillanimus, *pusillanimitas*, timidus, timiditas,
 animus fractus & humilis.

Quadragesies &c. quadragies, quinquagies.
Quantocius, quam primum.
Quaternio, plagula chartæ, folium in minora
 quatuor complicatum.
Quercinus, quernus, querneus.

Rationalis, *irrationalis*, rectius: ratione præ-
 ditus, ratione carens.

Realis, verus, solidus.

Realia, res.

Realiter, re ipsa, revera.

Recompensare, *recommendare*, *compensare*,
commendare.

Redargutio, reprehensio, refutatio.

Refrigerium, refrigeratio.

Regulariter, secundum leges, sive præscriptam
 normam.

Reiterare, iterare.

Reiteratio, iteratio.

Religiositas, pietas erga Deum.

Respicientia, vitæ emendatio,

Resisten-

96 CAP. VI. DE BARBARISMIS.

Resistentia, repugnantia.

Resistibilis, cui potest resisti.

Respective, comparate.

Restaurare, rectius instaurare, ab instar.

Reviso, recognitio.

Reolutio, conversio.

Rigorosus, rigidus, severus.

Salvificus, salutaris.

Sanctifico, sanctum reddo.

Sapidus, boni sive grati saporis.

Scandalum, vox origine Græca & ecclesiastica, Latinis dicitur offendiculum, impedimentum.

Scandalizare, corrumpere seu peiorem aliquem reddere.

Scholaris, artium liberalium cultor.

Scibile, quod sciri potest.

Scrutinium, inquisitio, scrutatio.

Secretarius, principis a secretis.

Seorsim, seorsum.

Somnolentus, somniculosus.

Sordities, sordes.

Sternutatio, sternutamentum.

Subhastare, hastæ, sive præconis voci, subiicere.

Subintelligere, aliud non expressum intelligere, subaudire.

Subiungere, sub iugum mittere, iugo subdere, subiicere.

Subsannare, sannis excipere, irridere.

Successi-

Successive, procedente tempore; progressu temporis.

Sufficientia, id quod satis est.

Suffraganeus, vicarius.

Superioritas, excellentia, præstantia.

Supernaturalis, naturæ vires, seu ordinem, excedens.

Sustentaculum, fulcrum, columen.

Supercriptio litterarum, inscriptio.

Qualiter qualiter, qualitercunque, utcunque.

Tædiosus, tædio plenus.

Tardatio, mora, tarditas, procrastinatio.

Temporaliter, ad tempus.

Terrefacio, terrore afficio.

Thesaurarius, quæstor, ærarii præfectus.

Tortura, tormentum, quæstio.

Totalis, totus, universus.

Totaliter, penitus.

Transparere, pellucere.

Tumba, sepulcrum.

Tremulare, tremere.

Vacantia, vacatio.

Valor, pretium.

Variabilis, mutabilis, immutabilis.

Vasallus, cliens fiduciarius.

Venenosus, venenatus.

Ventositas, ventus, ostentatio, tumor.

Viror, viriditas.

Victorioſe, manu victrice.*Vitualia*, commeatus, alimonia.*Virtuoſus*, virtute præditus, honeſtus.*Vituperium*, vituperatio.*Vivifico*, ζωοποιέω, vitam do.*Ultimate*, *ultimam*, noviffime, ad extremum.*Unanimiter*, uno animo, uno ore, ὁμοθυμαδόν.*Unigenitus*, μονογενής, unigena, filius unicus.*Unire*, coniungere.*Univerſaliter*, univerſe.*Voluptuarius*, voluptarius.*Uſualis*, uſitatus.*Uxoratus*, uxorem habens.

CAP. VII.

De

SOLOECISMIS.

Ab initio repetere, melius: uſque a capite acceſſere, a capite repetere, dicere de integro.*Apotheca*, *apothecarius*, pharmacopolium, pharmacopola, myropola. *Apothecæ* nomen generale eſt.*Aer malus*, cœli gravitas, cœli gravis ac peſtilens adſpiratio, cœlum ingratum. *Contra*: cœlum gratum & leniſſimum.*Arius*, *Arrius*, *penultima brevi*, Arius, hæreſiarcha, *penultima longa*, Gr. Ἀρειος ἱπ. Philoſophus Alexandrinus, Gr. Ἀρειός.

Arius

Ætas consumpta, acta, exacta, affecta, provecta,
adulta, ingravescens.

Aqua benedicta, aqua sacra, lustralis.

Aliqui his, aliqui illis, alii aliis studiis delectantur. Sic: aliis alia placent: alius alio doctior: alii aliis doctiores sunt.

Acceptio personarum, discrimen & respectus personarum.

Adventus Domini, dies dominico adventui facri; hebdomades, quæ anniversariam Christi nascentis memoriam præcurrunt.

Appetitus cibi, appetentia cibi. *Appetitus* significat immensam & immoderatam cupiditatem. Hinc Cic. efficiendum, ut appetitus rationi obediant.

Abumpere sermonem, præcidere sermonem.

Abcondere se, rectius abdere se, conicere se in latebram, delitescere,

Absentiam alicuius ferre, desiderium alicuius ferre.

Affer buc illum, arcesse, adduc illum.

Actu esse, re, re ipsa, esse.

A longinquo ne petam, ne longe vel longius abeam.

Ab initio mundi, rectius: post hominum memoriam, post homines natos, a mundo condito.

Ad dextram vel sinistram sedere, supra vel infra accumbere: claudere, tegere alicui dextram, vel sinistram.

Ante mensam orare, cibos appositos precibus consecrare.

Adhuc semel, iterum.

Æque multum, totidem.

Ægrotus valde, graviter affectus.

Abs re, non abs re, non sine causa. Non abs re, sc. alienum est, in alio significato. *Abs enim* non nisi sequente *q* : nec non in compositione, sequente *c* aut *r*, ponitur, ut *abscedo*, *absineo*, *abs quovis homine*.

Accensere, annumerare.

Adhibere fidem alicui, habere; adhibere fidem significat, fide uti, fideliter agere.

Amantissime frater, dilectissime: amantissimus est, qui valde amat.

Amittere prælium, acie vinci: recte tamen dicitur amittere animam, vitam, causam, li-tem.

Angustia animi, angor, anxietas: angustia loci, temporis & rei familiaris, recte dicitur.

Appellat vel appulit navis, appulsa est: appellere navem ad portum, appellere nave vel classe aliquo, subaudi se vel cursum; & absolute: appellere aliquo, appelli, & appelli navibus, probatae sunt locutiones.

Attinet me, ad me.

Author, auctor.

Aulicus, rectius, purpuratus,

B*enedicere alicui*, segnen/bene precari, fortunare, secundare, felicem successum largiri.

Bonè

Bona opera facere, rectius: virtutum officia præstare.

Brachium seculare, magistratus, potestas magistratus.

Cardinales, purpurati patres, curiæ Romanæ senatores.

Caro, naturæ humanæ corruptio.

Causa mei, tui, sui, nostri, vestri, mea, tua, sua, nostra, vestra.

Communicare aliquid alicui, rectius cum aliquo aliquid, vel de aliqua re, item communicare inter se.

Conventum est inter nos, convenit inter nos. Hæc fratri mecum non conveniunt.

Communiter, ut plurimum, plerumque, vulgo.

Voci communiter opponitur *separatim*, & notat, pariter, simul.

Comparatum est ita cum illo, ratio seu conditio huius hominis ita comparata est: mea alia est ratio: ita comparata est natura hominum: ita comparatum est, ut &c. vel natura inique comparatum est.

Conciliare aliquem cum aliquo, aliquem alicui, aliquos inter se, animos, inter aliquos pacem.

Conceptus, cogitatio, res cogitata, cogitata mentis proloqui, pro: conceptus suos exprimere.

Consulere alicui, consilium alicui dare. Consulere

fulere alicui, est consilio, opera, studio, alicui, sive alicuius rebus, adesse, eumque adiuvare. Hinc dicitur: consulere alicuius rationibus, commodis, tamæ, vitæ, infirmitati, fortunis &c. Alias consulere sine Dativo est consultare, v. g. consulere in medium, quid in rem sit.

Copia epistolæ, apographum, sive exemplum.

Cum hoc res ita se habet, res vel hoc ita se habet, hæc est huius rei ratio, aliter se res habet, alia est huius rei ratio.

Cum tempore, procedente tempore, intervallo seu spatio temporis.

DE die in diem, in dies, in dies singulos.

Discretus, bescheiden/modestus.

Dicit, se non vidisse, negat se vidisse.

Devotus, religiosus; sed cum Dat. devotus, Deo &c. recte dicitur.

Discurrere, discursus, disserere, dissertatio, sermo.

Dispensare, legibus solvere, gratiam facere. Latinis est administrare.

Disiectus, remotus, disiunctus, longinquus, Latinis est disseminatus, dispersus.

Distriktus, territorium.

Ditio, regio, provincia. Ditio significat potestatem, iurisdictionem, imperium. Hinc: ditionis suæ facere, ditioni suæ adiacere regionem, in ditionem venire, redigere, in ditione ac potestate alicuius esse. *Erunt*

E*Rumpere in verba*, cum conatu vel impetu proferre verba.

Evadere in virum doctum, sine præposit. Cum accus. vero & præpos. idem fere est, ac e-rumpere, pervenire, v. g. Hæc licentia evadet in magnum aliquod malum. Evadere in summum.

F*acultas philosophica*, collegium five ordo philosophorum.

Festivitas, solennitas nuptialis, seu festi diei.

G*entiles*, idolorum cultores.

Gratiosissime Domine, clementissime. *Gratiosus* passively significat, v. g. Maria Deo gratiosa.

I*humilis*, *humilitas*, ignotæ veteribus virtutis ignota sunt in hoc significatu nomina; Christianis vero non indigna. Voces enim *modestus*, *modestia*, hæc virtus quid valeat, frigide exprimunt; *animi* autem *submissio*, seu *demissio*, aliquanto significantius. De genuina harum vocum significatu conf. Lex. Fabri.

Hypocrisis, *hypocrita*, Latine pietatis simulator, pietatis simulatio. *Hypocrita* veteribus erat scenicus, sive theatralis, artifex ac histrio. Non immerito autem hæc vox in filo ecclesiastico retinetur.

Idiomate Latino, sermone sive lingua Latina.
Idioma proprietatem significat, sive certum
dicendi genus, quod cuique auctori pro-
prium est.

Illotis manibus aggredi, illotis manibus attingere.

Indulgentia, venia Romani episcopi, seu pontificis.

Infractus, pro non fractus, barbarum est. Derivatur enim ab infringo, & idem est ac valde fractus. Eadem est ratio vocis *infucatus*, pro valde fucatus, ab infucare.

Inquam, ich wolte sagen/volui dicere.

Inea, eine Zeile/versus, versiculus.

Lingua materna, vernacula, sermo patrius.

Medium, sumtus, adminiculum, adiumentum, via, instrumentum.

Mittere expressum, certum hominem.

Museum, museum, *μυσεῖον*.

Mutuo dare, mutuuum dare, commodare.

Mutuo sumere, mutuari, mutuuum vel mutuas pecunias sumere, accipere.

Nepos ex fratre, ex sorore, fratris vel sororis filius.

Oblivioni tradere, dare oblivioni, oblivisci; excidit.

Obnixe

Obnixè rogare, valde, vehementer, magnopere etiam atque etiam, maiorem in modum rogare, ab aliquo contendere.

Oretenus, memoriter. *Oretenus* est usque ad os.

Pertinet sive *spectat ad me*, gehört mir zu, meum est. Sed ad salutem tuam pertinet, & consilia ad bellum spectant, recte dicitur.

Pomum, *Uffel*, malum. *Pomum* est nomen generale molliorum fructuum.

Pro & contra, in utraque partem.

Personarum acceptionem habere, discrimen seu respectum personarum habere seu facere.

Prætere, postulare, sibi tribuere ac vindicare. Sed segeti prætere sepe, Latine dicitur.

Præensio, ius, aliquid iuris.

Processio, longus procedentium ordo.

Promovere, absolute de honoribus: promovere in ampliorem gradum, in amplissimum ordinem, ad ampliora officia.

Pœnitentiam agere, resipiscere, ad frugem redire, vitia virtutibus emendare. Sed rei allicuius pœnitentiam agere, recte dicitur.

Peccatum originale, labes insita, sive innata.

Præsumit sibi hoc, sibi hoc arrogat, tribuit.

Processus, disceptatio, lis.

Proximus, rectius quisvis alius.

Pro tempore, hoc tempore: pro tempore, est pro conditione temporis.

Purus grammaticus, rectius, merus: nam purus proprie est non maculatus.

Quicquid sit, dem sey wie ihm wolle / quoquo modo se illud habeat, ut cunque se res habeat.

Quoad corpus, usitatus secundum corpus, quod attinet ad corpus.

Rebus sic stantibus, rebus ita habentibus.

Saltem, nür / tantum. *Saltem*, significat minimum, zum wenigsten.

Secularis, weltlich / profanus.

Sollicitus, in prosa rectius sollicitus.

Seducere, verführen / pecipere, ad malum impellere. *Seducere* est seorsum ducere.

Septimana, hebdomas. *Sine omni*, sine ullo v. g. dubio.

Verba ita sonant, so lauten sie / verba se ita habent. Sonare idem est ac significare.

Stipendiarius, beneficiarius, qui stipendium accipit. *Stipendiarius* is est, qui solvit stipendium.

Subditus principis, subditus sive subiectus principi.

Suspensus ab officio, munere ad tempus submotus, sive abstinere iussus.

Teneatur hoc facere, debet hoc facere.

Tenor.

Tenor epistolæ, argumentum.

Terminus, vox, vocabulum.

Textus, melius, verba auctoris.

Tribulare, *tribulatio*, affligere, afflictio. *Tribulare* proprie est tribulo comminuere, seu tribulis exterere.

Trivialis schola, schola minor, classica, pædagogium.

Verbotenus, ad verbum, memoriter; *verbotenus* est secundum verba, den Worten nach.

Vergit in honorem Dei, cedit in honorem Dei.

Unio, coniunctio, concordia.

Vocatio, munus divinitus delegatum.

Votum, iussurium, sententia. Veteribus erat promissio Deo facta.

U&, wie auch/ &, ac, atque, item, itemque, nec non.

CAPUT VIII.

De

VARIIS LATINAE
LINGVAE AETATIBVS.

§. I.

Romanorum lingua eadem fere facta est experta, quæ ipsorum imperium. Nam uti hoc ab exiguis initiis ad sum-

summum amplitudinis ac dignitatis fastigium excrevit, ab hoc autem paulatim ita declinavit, ut, a barbaris gentibus tandem in præceps actum, tantum non plane corrueret: sic sermo Romanus, deposita ruditate ac rusticitate sua, temporis progressu ad summum puritatis, nitoris ac elegantiae gradum pervenit: quem cum aliquamdiu servasset, sensim degeneravit, adeo, ut tandem, barbaris populis Italiæ infusus, & ipse fieret barbarus, seu pro habitu suo nativo peregrinum & indecentem indueret.

§. II. Et cum imperium Romanum non incommode consideretur ut homo (vid. Flor. in L. I. Proleg.) qui ab infantia, per certos ætatum gradus ad virilem ac consistentem maturitatem progressus, ab hac pedetentim ad senium declinat; viri docti per eandem metaphoram diversas Latinæ lingvæ ætates tribuerunt, nimirum *infantiam* cum subsequente *adolescencia*, *robur virile*, *senium vegetum* ac *etatem decrepitam*, quæ ad infantia suæ formæ rediit, perdurantem ad renascentes usque litteras, seu ad vigorem ætatis restitutum.

§. III. Huc eccedit nova diversitatis, quam Latinitas subiit, imago, a colosso τετραμετάλλω desumpta; secundum quam indoles, seu natura, eius alia dicitur *aurea*, alia *argentea*, alia *ænea*, alia *ferrea*, fictili mixta. Iam si utramque imaginem coniungamus, habemus *ætatem*.

tem Latinae linguae auream, argenteam, anciam,
ferream. De singulis seorsum.

Membrum I.

De

AETATE AVREA.

§. I.

HÆc ætas incepit a bello Punico secundo, hoc est, A. U. C. 536. desit cum Octavio Augusto, sive A. U. C. 767. post Christum natum 14. & duravit circiter annos 230. Ante hæc tempora lingua Latina in infantia & adolescentia sua rudior fuit atque agreſſior; suam vero rusticitatem opera Livii Andronici, Nevii, Ennii, Cæcilii, Pacuvii, Attii, Afranii, Lucilii, Catonis, Plauti, Terentii, aliorumque paulatim exuit, & nitescere cœpit.

§. II. Præcipui aureæ ætatis scriptores sunt hi 17. *Plautus, Terentius, Varro, Lucretius, Cicero, Cæsar, Nepos, Virgilius, Horatius, Ovidius, Livius, Sallustius, Catullus, Tibullus, Propertius, Manilius, Vitruvius.*

§. III. *M. Accii Plauti*, comici, dictio est nativa, seu plana ac incorrupta, item iucunda ac sententiosa, adeoque imitatione haud indigna; sed abstinendum ab eius archaïsmis, vocibusque risui captando fictis, ac scurrilibus

libus

110 CAP. VIII. DE VARIIS LATINAE

libus iocis, componendique ac inflectendi licentia. In fervorum enim personis, aliisque plebei ordinis hominibus, lute lenta plerumque eius fuit oratio; sicuti τὸ πρῶτον postulasse videtur.

§. IV. In *P. Terentio*, si pauca obsoleta excipias, stilus est non solum natus ac simplex, sed etiam Plautino purior ac comitior, simul vero nugacissimus, ac non raro obscœnus. Qui scriptor quam sapienter ac utiliter adolescentibus prælegatur, aut commendetur, facile liquet.

§. V. *M. Ter. Varronis* sermo est proprius, planus, nec ineultus. Præter fragmenta quædam libri tres de re rustica, & sex de lingua Latina e scriptis eius supersunt.

§. VI. *F. Lucreti Cari dictio* pura quidem est & castigata, sed tamen, ob insperfos archaismos, numerique asperitatem, pro illorum temporum genio duriuscula.

§. VII. *M. T. Cicero*, Romanæ eloquentiæ caput ac princeps stilo usus est optimo, utpote in quo nativa & incorrupta integritas cum summa venustate ac copia certat. Unde Ciceronis lectione & imitatione tersæ ac emendatissimæ Latinitatis studiosis merito nihil esto prius ac posterius. Quo enim scriptores alii abfuere ab hoc propius, eo sunt meliores; eo autem deteriores, quo longius.

§. VIII. *G. Jul. Cæsar* rerum suarum com-
menta-

mentarios reliquit, in quibus omnia sunt plana, nativa, tersa ac gravia, ipsaque sua nuditate, quæ sit cultus experte, ornata.

§. IX. *Corn. Nepotis* dictione nihil universa antiquitas in stilo historico habet purius, castigatius, ac simplicius. Neque sua nativæ simplicitati elegantia deest.

§. X. *P. Virgilli Maronis* character in Bucolicis simplicior, in Georgicis floridior cultiorque, in Aeneide sublimis seu magnifica est ac copiosa. Et quia res verbis æquat, actiones tardas gravesque lento spondeo, incitatas autem celeri dactylo, quasi ad vivum exprimit & repræsentat.

§. XI. Ut Latinorum poetarum princeps suis meritis in heroico carminis genere est *Virgilius*; sic eandem sibi in lyricis laudem vindicat *Qu. Horatius Flaccus*; sermones eius & epistolæ, uti & ea, quæ de arte poetica tradit, non phrasi tantum meditata ac lectissima, sed etiam gravissimis sapientiæ præceptis, abundant; numero autem nativoque & suavi flumine non item. Ceterum foeditissimus fuit Epicuri de grege porcus, ac obscœnus canis, lectione in multis indignissimus.

§. XII. *Ovidius Naso* est poeta nativo, neq; minus puro ac eleganti, metri flumine reliquos omnes vineens, nimirum in elegiaco carmi.

carminis genere: in epico seu heroico Virgilio est inferior. Sed in libris Her. & Amor. est impuri sensus; ob quem illi flammam potius, quam lectionem merentur.

§. XIII. *Titus Livius*, Romanæ historiæ scriptor politissimus, a lactea ubertate, seu ab amoenâ ac profluente dictionis copia, præcipue est commendabilis.

§. XIV. *C. Sallustius Crispus* usus est conciso, abrupto & elaborato dicendi genere, paucis subacto cum iudicio multa complexus: sensus in eo sunt graves, generosiore animi impetu concitati; sententiæ autem non raro amputatæ, non inconcinnae tamen, & verba ante lectoris expectationem cadentia; qui character attentionem & postulat & acuit, animum non iniucunde suspensum tenens. In archaïsmis autem imitandus non est.

§. XV. *Catullus, Tibullus, Propertius*, poetæ sunt tersi ac nitidi; sed dictione, quam argumento, castiores, ideoque auribus atque oculis Christianis indigni.

§. XVI. *M. Manilius* poeta dictionem habet satis puram, nativam, facilem, seu sponte profluentem, nec anxie conquistam, in argumento astronomico haud infeliciter tentatam.

§. XVII. *Vitruvius Pollio*, architecturæ scriptor, dicendi genere usus est humili, puro tamen & probe Romano.

Mem.

Membrum II.

De

AETATE ARGENTEA.

§. I.

ARgentea Latinitatis ætas ab obitu Augusti, sive A. P. C. N. XIV. usque ad excessum Traiani, sive ad A. C. CXVII. extensa, per centum circiter annos viguit. In hac Latina lingua nativam integritatis suæ laudem ita retinuit, ut tamen cum ex ingeniorum morumque vicio, tum e commercio cum peregrinis frequentiori, non nihil peregrinitatis labentisque senii contraheret.

§. II. Nobiliores huius ætatis scriptores sunt: *Phædrus, Curtius, Velleius Paterculus, Val. Maximus, Corn. Celsus, Mela, Columella, Palladius, Seneca, Lucanus, Persius, Asconius, Plinius uterque, Quintilianus, Silius, Val. Placcus, Martialis, Iuvenalis, Statius, Tacitus, Frontinus, Suetonius.* Huc ob dictionis cultum ex inferiore ætate referendus est *Florus*, item *Iustinus, Petronius Arbitrarius, A. Gellius.*

§. III. *Phædrus*, perversos seculi sui mores notaturus, fabulas Æsopicas iambico carminis genere expressit. Dictio eius amœna est, lecta & probe Latina, seu aurea.

§. IV. *Q. Curtii Rufi* oratio Augusteo ævo dignis-

H

dignis-

dignissima est : tersa enim est atque nativa, arguta, in affectata, lectissima, in qua nec *Scioppius*, quod castigaret, invenit. Lactea illi, non fecus ac *Livio*, eloquentiae ubertas, sententiae graves, temperatae, luculentae; digressiones opportunae, orationes comitissimae; in primis in locorum descriptione est admirabilis.

§. V. *Velleius Paterculus*, summus laudandi ac vituperandi artifex, dictionem habet ingeniosam, nativam, amoenam, castigatam, subinde aptis epiphonematibus quasi conditam.

§. VI. *Valerius Maximus*, scriptor melioris aevi, quam sermonis, nimio saepe tumore insurgit, & sententias magno verborum strepitu circumloquitur. Orationis nitore & flumini quod deest, gravitate rerumque varietate aliquo modo compensat.

§. VII. *Cornelius Celsus*, Latinorum Hippocrates, seu Medicorum Cicero, dictionem habet emendatissimam; *Pomponius Mela* puram, concinnam, planam, & argumento de seculo orbis idoneam; *Columella*, rei rusticae scriptor, nativam, cultam, nec elegantibus sententiis destitutam; *Palladius*, satris puram, pressam, nec indiseratam; *Asconius Pedianus* adstrictam, facilem; *Frontinus* non inventistam quidem, sed humilem.

§. VIII.

§. VIII. *L. Annaei Seneca*, Philosophi Stoici, iudicium fuit acerrimum, animus virtuti deditissimus; oratio pura, concinna, acuta, incitata, concisa, gravis, sententiarum pondere & argumentorum vi magnifica; nec non ipsa brevitatem copiosa ac locuples, quæ eundem sensum non sine singulari gratia subinde aliis atque aliis verbis modisque exprimit. In Tragico dicendi genere generosus est ac sublimis. Huius parens, *M. Annæus Seneca* Rhetor, sermonem habet nitidum, concisum, gravem, iudicii acumine plurimis in locis perpolitum.

§. IX. *Plinii Secundi*, historię naturalis scriptoris, stilus est castigatus, lectus, disertus. *Plinius Iunior in Epistolis* est sine affectatione elegans, tersus, nitidus concisus, perspicuus; In *Panegyrico Traiani* pressus & simul magnificus.

§. X. *M. Fabius Quintilianus*, Rhetor & institucioum oratoriarum auctor, est eruditus, præceptis exemplisque, oratori ad Latini sermonis facultatem rerumque copiam utilissimis, abundans, dictione disertus ac politissimus. Aureum est Quintiliani monitum, quo declarat, fugiendum esse vitiosum & corruptum dicendi genus, quod aut verborum licentia resultat, aut puerilibus sententiis lascivit, aut tumore

*immodico turgescit, aut inanibus locis bacchatur,
aut casuris, sileviter excutiantur, flosculis nitet, aut
specie libertatis insanit.*

§. XI. C. Cornelii Taciti filius est generosus, acutus, concisus, incitatus, & fere nimis elaboratus, non raro sensu, quam verbis, profundior.

§. XII. L. Annaeus Florus comto quidem & arguto utitur stilo, sed non satis nativo ac proprio, Poeta, si versus scripsisset, melior, quam historicus.

§. XIII. Suetonius Tranquillus in XII. Cæsarium priorum vitis describendis, vitiisque notandis, felix, concisus, acutus nec inelegans, antiquitatis plenus, adeoque intellectu difficillimus: In excutiendis flagitiorum minutiis nimis sedulus, ideoque castis auribus gravis.

§. XIV. Justinus historicus est tersus, cultus, facilis, adstrictus; interdum æneæ ætatis, quam vivendo attigit, sæcibus inquinatus, ubi potius dictionem seculi sui, quam Troii Pompeii, qui aureæ ætatis scriptor fuerat, & cuius epitomen exhibet, secutus videtur.

§. XV. Petronius Arbiter, ingeniolus flagitiorum

tiorum magister, & impurissimus puræ Latinitatis auctor; si res respicias, oblivione dignior, quam lectione.

§. XVI. *A. Gellius* est scriptor criticus, sagax, vtrumque antiquarum iudex & censor incorruptus, stilo tamen ex archaismi affectatione non raro durusculus, ideoque lectione potius, Criticis & Grammaticis præcipue necessaria, quam imitatione, dignus.

§. XVII. Argentæ ætatis poetæ, præter Phædrum & Senecam Tragicum, ante laudatos, præcipui hi fuere:

M. Annaeus Lucanus, poeta dictione ardens & concitatus, sententiis abundans, sed nec tumore vacuus.

A. Persius est satyricus elegantissimus, ac vitiorum censor acris & sententiosus,

Valerius Flaccus, carmine epico, docto, gravi, acuto, sed non ubique satis limato, clarus.

Silius Italicus, scriptor belli Punici secundi, gravis & copiosus, industria in conquiendo carminis nitore, quam ingenio, melior.

M. Valerius Martialis, epigrammatum auctor non minus obscenus, quam ingeniosus cultusque.

Iunius Iuvenalis, satyrarum scriptor acerrimus, acumine plenus; non raro autem in censendis vitiis turpis.

Statius stilo utitur eleganti, concitato, sublimi, sed non ubique satis nativo ac puro.

Membrum III. & IV.

De

AETATE AENEA ET FERREA-

§. I.

HÆc Romanæ Linguae ætas tria circiter secula complet, utpote quæ ab obitu Traiani, qui in annum Christi CXVII. incidit, seu ab Hadriano, litterato quidem, sed in litteratos iniquiore, usq; ad Honorium, quo imperante A. P. C. N. CCCCX. Gothi Romam expugnarunt, porrigitur. In hoc, neglectis litterarum studiis, nec non peregrinorum moribus vocibusque audacius assumptis, priscae Latinitatis vigor paulatim ita defecit, ut e senio in ætatem decrepitam, immo quasi in exilium abiret.

§. II. Non unius autem generis sunt huius ætatis auctores. Alii enim in flectendis vocibus, totaque sermonis structura & phra-

secolo-

teologia fuere audaciores : alii pristinae integritatis fervantiores v. g. *Lactantius*, *Minutius Felix*, *Hieronymus*, & e Poetis *Claudianus* ac *Prudentius*, cum nonnullis Grammaticis.

§. III. Inter aeneos eminent sequentes: *Apicius*, *Solinus*, *Apuleius*, *historiae Augustae* scriptores, (*Aetius Spartianus*, *Iulius Capitolinus*, *Aetius Lampridius*, *Vulcatius Gallicanus*, *Trebellius Pollio*, *Elavius Vopiscus*,) *Tertullianus*, *Arnobius*, *Marcellinus*, *Symmachus*, *Vegetius*, *Lactantius*, *Minutius Felix*, *Macrobius*, *Cyprianus*, *Ulpianus* cum Ictis veteribus, *Conforinus*, *Hilarius*, *Prudentius*, *Iuvencus*, *Claudianus*, *Ausonius*, *Aurelius Victor*, *Servius*, *Ambrosius*, *Hieronymus*, *Sulpitius Severus*, *Augustinus*. Huc ex parte refer Grammaticos veteres, quos *Putschius* coniunctim edidit.

§. IV. Ab initio quinti seculi Christiani usque ad instauratas litteras, aetas ferrea, fictili mixta, extenditur, atque ita mille propemodum annos complet, qua Latina lingua a pristino nitore suo magis magisque degeneravit, barbaro plane habitu assumpto.

§. V. Nobiliores huius aetatis scriptores praecipue hi sunt: *Orosius*, *Prosper Aquitanicus*, *Sedulius*, *Sidonius*, *Salvianus*, *Boethius*, *Fulgentius*, *Cassiodorus*, *Priscianus*, *Iustinianus*,

Gregorius Magnus, Iidorus, Beda, Rabanus,
alii. Horum verò quidam adhuc satis La-
tine, nec inuenuste, scripserunt, stilo, quam
seculo, meliores.

§. VI. Post longam noctem tandem bo-
nis litteris aurora, orituræ locis nuncia,
redit sub initium seculi XV. *Francisci Pe-
trarchæ, Imman. Chrysolaræ,* aliorumque opera:
auroram mox insecuta est alma dies, ipso et-
iam restituto Evangelii sole exsplendescens.
A quo tempore inde ad nostra non defuis-
se, qui saltem argenteum dictionis fastigium ac
gloriam sint assecuti, manifestum est. Singulari
autem ornamento fuit primis sacrorum in-
stauratoribus tersæ & nativæ Latinitatis
studium. Conf. Med. Mentis Hist. Phi-
losoph. Period. VI. p.223, seqv.

Insti-